

פרשת פנחס

סיפורו של פרטיזן דובנאי

מאת נעם בינשטוק

גבעתיים

תשפ"ד

2024

תוכן עניינים

2	הקדמה אישית
3	הקדמה
3	מקורות ראשוניים
5	פרק א' – החיים לפני המלחמה
8	פרק ב' – חייו של פנחס בינשטוק ומשפחתו בדובנו תחת השלטון הגרמני
11	פרק ג' – הבריחה ליער והמפגש עם הפולנים
15	פרק ד' – מתקפה ופיצול
18	פרק ה' – קורותיהן של קבוצות נוספות ביער
22	פרק ו' – קבוצה מאוחדת
26	פרק ז' – השחרור
28	פרק ח' – משפטו של רודולף איגנטוביץ'
30	פרק ט – סוף דבר
32	מקורות
33	נספח א' – תרגום מחברתו של פנחס בינשטוק אשר הופיעה באיו"ש 03/428
41	נספח ב' – תרגום שיחת ההכנה להקלטה המופיע באיו"ש 03/428
45	נספח ג' – תרגום ראשי הפרקים מתוך איו"ש 033/6864
47	נספח ד' – השלמת עדות 03/428 של פנחס על ידי ד"ר שמואל ספקטור
48	נספח ה' – עדותו של פנחס בינשטוק במשפטו של רודולף איגנטוביץ'
50	נספח ו – פסק הדין במשפט איגנטוביץ', הודעת הערעור של הנאשם והדיווח על מותו

הקדמה אישית

בטרם אתחיל את המאמר, ברצוני לכתוב הקדמה אישית המוקדשת לסבי. את סבי פנחס בינשטוק אף פעם לא הכרתי. הוא נפטר ב-1989, שנתיים לפני שנולדתי, ממחלה קשה.

במהלך יום השואה תשפ"ג החלטתי לחפש את סבי במאגרי יד ושם. במאגרים אלה מצאתי אוצר בלום, סבא העלה את זיכרונותיו על הכתב, וכן קיים שיחת הכנה להקלטה עם יד ושם. בזיכרונותיו של סבא גיליתי אדם רגיש ומיוחד. סבי היה איש חזק במלוא מובן המילה, אך בזיכרונותיו נחשף אדם רגיש אשר היה מוכן לסכן את חייו על מנת לשמור על חבריו. בהקשר זה, ארצה לצטט את המראיין ביד ושם שמצא לנכון לכתוב שסבא סיפר את סיפורו עם "הרבה רגש, רעננות, לעיתים בהומור וצחוק צעיר". כאשר מצאתי את המסמכים החלטתי לצאת למסע ללמוד את סיפורו של סבא. במהלך מסע זה מצאתי אנשים רבים אשר סייעו לי בכל צעד ושעל. זכיתי להכיר שני ניצולים אשר היו עם סבי ביערות ההם, וזכיתי גם להכיר את משפחותיהם של אלה אשר אינם עמנו עוד. לכל אלו שעזרו לי נתוני תודתי הנצחית.

גם סבי וגם סבתי, פרידה בינשטוק, תיעדו את סיפורם. למרות הקושי והסבל הם ניצחו את הנאצים גם בגוף, אך גם בעט.

הקדמה זו נכתבת ממש ברגעים בהם שוב מותקף עם ישראל, על ידי אויב שאיננו נחוש פחות מזה שעמד מולו סבא, גם אם מצויד הרבה פחות. הפעם, בזכותו של סבא ובזכותם של בני דורו ניתנה לי הזכות לשרת במילואים. כפי שסבא נלחם עם רובה ועט, ככה אחי גלעד סוחב את הרובה ואני את המקלדת.

ארצה להודות למספר אנשים אשר אפשרו לי לקיים את מחקר זה, ראשית, ארצה להודות לרומי זונדר – כסלו על עזרתה הרבה באיסוף החומרים למחקר. רומי, בתה של סימה אשר הייתה ביערות הללו, סייעה רבות בהכנת מחקר זה, ונתונה לה תודתי הגדולה. ארצה גם להודות למספר מומחים אשר סייעו בידי רבות: ד"ר רות לוסטיג אשר סייעה לי רבות בעריכה ובהכנת מאמר זה, ד"ר יאיר שגב, בור סוד אשר איננו מאבד טיפה, איש אשכולות אמיתי אשר סייע רבות בניתוח היסטורי של המידע המופיע במחקר וד"ר דוד פרויד, דור שלישי ליוצאי דובנו בעצמו ואיש ביצוע אמיתי אשר עזרתו לא תסולא בפז. כמו כן, אודה גם לגרגורי פרשינסקי מהמכון הפולני לזיכרון לאומי. עזרתו של גרגורי הייתה משמעותית מאוד באיתור חומרי ארכיון חשובים למחקר זה. בנוסף, ארצה להודות לאיגוד יוצאי העיר דובנו, ובפרט לגברת שולה שחר על עזרתם הרבה בעבודה זו, מצאתי כי עבור הדובנאים, עוד קיימת קהילה חיה ותוססת. לבסוף, ארצה להודות למשפחתי ובעיקר לדודי אשר מחקר זה לא היה יכול להתקיים בלעדיהם.

הקדמה

במחקר זה אציג את סיפורו של שורד השואה פנחס בינשטוק, אשר היה פרטיון באזור העיר דובנו במהלך מלחמת העולם השנייה. סיפורו של בינשטוק הוא סיפור של הישרדות ושל בחירה בחיים, ולבסוף של שיקום ושל התחלה חדשה גם לאחר אובדן והרס.

אני סבור כי מתוך סיפורו הבודד של בינשטוק ניתן ללמוד רבות אודות גורלם של יהודי ווהלין. סיפורו שזור באירועים ההיסטוריים אשר ליוו את המלחמה באזור דובנו, בין היתר ניתן ללמוד על החיים בגטו, על השמדתו, על בריחתם של היהודים ליערות, על הקשרים בין היהודים לבין הגויים, על התמודדותם של היהודים באזור מגוון ומסוכסך אתנית וכן על השחרור מידי הנאצים. במסגרת מחקר זה אף יוצגו שמותיהם של קבוצת פושעי מלחמה ממשפחת איגנטוביץ', וכן יוצג מידע המקשר את בני המשפחה למספר רציחות רב, הנע בין עשרות למאות יהודים ביערות ווהלין וכמו כן פרטי המשפט בו הועמד אחד מהם לדין ונגזר עליו עונש מוות על פשעיו.

בסיפורו של בינשטוק שזורות דילמות אנושיות, כיצד לנהוג בזולת כאשר כל המעורבים עומדים למול סכנת מוות ברורה המרחפת מעל ראשם. איך ניתן לשמור על אנושיות מול מצג נורא שכזה.

מבחינה היסטורית, סיפורו של בינשטוק מלמד אותנו אודות הישרדותם של יהודים ביערות דרום ווהלין. באזור זה, אשר היה מרכזו של מאבק בין הגרמנים לרוסים ובין האוקראינים לפולנים, נרדפו היהודים עד חורמה. בעוד שקיים תיעוד נרחב יחסית של פעילות פרטיזנית ענפה בצפון ווהלין, קרוב יותר לפרטיזנים הסובייטים, תיעוד הפעילות בדרומה של ווהלין איננו כה מקיף. במחקר זה יוצגו עדויות לפעילות פרטיזנית באזור זה.

מקורות ראשוניים

במסגרת מחקר זה אציג מספר נרחב של מקורות ראשוניים¹. אני סבור כי כדאי להתחיל את המחקר בכך שנסקור את המקורות הראשוניים בהם נעשה שימוש במחקר זה. את המקורות הראשוניים אשר נכתבו בעברית, או תורגמו אליה, אצרף במלואם בתור נספח. כל המקורות בכל השפות ימסרו במלואם ליד ושם. כל המקורות הראשוניים מובאים בנספחים כפי שתורגמו על ידי המתרגמים וללא עריכת המחבר.

מקור א' – מחברת ביידיש שכתב פנחס בינשטוק. בשנת 1959 החל בינשטוק בכתיבת מחברת המספרת את קורותיו בקרב הפרטיזנים. כותרתה של המחברת הינה "דער קאמף פון דובנער פארטיזאנער" או מאבקו של פרטיון דובנאי. מחברת זו מכסה את קורותיו של פנחס בינשטוק בין הכיבוש הגרמני ב-1941 ועד שהיא נקטעת בפתאומיות בינואר 1943. מחברת זו צורפה לארכיון יד ושם (איו"ש) מספר 03/428. תרגומה המלא של המחברת, אשר בוצע על ידי חברה חיצונית, מצורף בתור נספח א' למחקר זה.

מקור ב' – שיחת הכנה להקלטה. בשנת 1959 ערך פנחס בינשטוק "שיחת הכנה להקלטה" במסגרת עדות שנתן ליד ושם. במסגרת השיחה נרשמו עיקרי הדברים מתוך דבריו של פנחס. מבירור עם יד ושם, לא נמצאה

¹ מקור ראשוני מוגדר בתור מקור מידע אשר מספק עדות ישירה אודות האירועים במחקר היסטורי. בהקשר זה ניתן למנות הקלטות, עדויות אישיות, מכתבים וכו'. מקור משני הינו מקור אשר מבוסס על המקורות הראשוניים ומנתח אותם או מעניק להם פרשנות נוספת.

הקלטה של דבריו, ולא ברור אם הייתה כזו מעולם. השיחה עצמה התקיימה ביידיש. בשנת 2006 תורגמה השיחה על ידי מפעל התרגום של יוסלה כרמין מקיבוץ מגן. שיחה זו צורפה אף היא לאיו"ש 03/428 תרגומה של השיחה מצורף בתור נספח ב' למחקר זה.

מקור ג' – ראשי פרקים. בינשטוק מעולם לא סיים את כתיבת המחברת, אך הוא השאיר ראשי פרקים עבור המשך המחברת. לאחר מותו, מסרה אלמנתו, פרידה בינשטוק ז"ל, את המחברת המלאה ליד ושם. שם, תויגה המחברת מחדש תחת המספר הסידורי איו"ש 033/6864. מעיקרי הדברים ניתן ללמוד רבות אודות סיפוריו של פנחס. ראשי הפרקים מצורפים בתור נספח ג' למחקר זה.

מקור ד' – השלמת עדות 03/428 של פנחס על ידי ד"ר שמואל ספקטור. ד"ר שמואל ספקטור, אשר כיהן כמזכ"ל יד ושם, כתב ספר אודות שואת יהודי ווהלין. במסגרת ספרו, השתמש ספקטור בעדותו של בינשטוק ואף ראיין אותו בשנת 1980 לצורך כך. ספקטור הותיר בידי משפחתו של בינשטוק עותק של השלמת העדות אשר כתוב בכתב ידו. כמו כן, עדותו של בינשטוק בנוסף להשלמת העדות מופיעה בתמצות בספרו של ספקטור "שואת יהודי ווהלין 1941 – 1944" בעמודים 245-246. עותק השלמת העדות בכתב ידו של ספקטור מופיע כנספח ד' למחקר זה.

מקור ה' – מסמכי החקירה ופרוטוקול המשפט של רודולף איגנטוביץ'. רודולף איגנטוביץ' היה פושע מלחמה פולני ממוצא גרמני אשר פעל נגד היהודים שהתחבאו ביערות. בינשטוק מציין את איגנטוביץ' רבות בזיכרונותיו, ואף העיד במשפטו של איגנטוביץ' בשנת 1947. מסמכי החקירה נמצאו בארכיון הזיכרון הלאומי הפולני (IPN) מספר WR 38/2043 ופרוטוקול המשפט נמצא בארכיון זה במספר IPN Wr 488/634. עדותו המתורגמת של פנחס מצורפת כנספח ה' למחקר זה. גזר הדין במשפט, הודעת הערעור של הנאשם וההודעה על מותו מצורפים כנספח ו'.

מקור ו' – עדותו של ברל ידלין (דב אורני). ברל ידלין, אשר ידוע כיום בשם דב אורני היה פרטיון נוסף אשר לחם עם פנחס בינשטוק ביערות. בשנת 2017 העניק ידלין ראיון לקבוצת יוצאי דובנו בו הוא מספר על תקופתו ביער. את פרטי הראיון ניתן למצוא בקישור הבא: <https://volhynia.org.il/dubno/wp-content/uploads/sites/2/2021/11/Dubno%20Dov%20HEB.mp4#t=1>

מקור ז' – זיכרונותיו של קרול קוסק – קרול קוסק היה סופר פולני אשר בילה את שנות המלחמה בדובנו יחד עם אמו (שמה המלא אינו מופיע בזיכרונותיו). לפי זיכרונותיו עבדו שניהם במפעל תיקון הרכבים HKP בו עבד פנחס בינשטוק. קוסק מספר רבות אודות החיים במפעל והיהודים שעבדו בו. כמו כן, קרול מציג מכתב אשר יועד לאמו ונשלח על ידי ברוך (בוקה) בינשטוק, בן דודו של פנחס בינשטוק אשר בילה עמו את כל שלבי המלחמה, מתוך היער, בו מבקש בוקה סיוע בלבוש חם. ככל הנראה זיכרונותיו של קוסק הועלו לרשת בתחילת שנות האלפיים. את הזיכרונות ניתן למצוא בקישור הבא: <http://www.karol.bielsko.opoka.org.pl/czII.htm>

מקור ח' – זיכרונותיו של אליעזר גנינברג. אליעזר גנינברג גם כן היה בקבוצת היהודים שהיו ביער יחד עם פנחס, וכן עבד עמו במפעל הרכב HKP. גנינברג עצמו לא תיעד את סיפורו באופן מלא, אך עם זאת, שירלי גינצבורג, כלתו, תיעדה קטעים מתוך סיפורו.

פרק א' – החיים לפני המלחמה

פנחס בינשטוק נולד בשנת 1922 בעיר דובנו שבחבל ווהלין, אשר באותה התקופה היה שייך למדינת פולין העצמאית. בינשטוק נולד למשפחת בעלי מלאכה. לסבו של בינשטוק הייתה צוואה למשפחתו, שלא לעזוב את מקצוע הזגוגות². אביו, מרדכי, היה זגג וצבע, ואמו, בתיה, הייתה עקרת בית. למשפחתו של פנחס אף היה שירות קייטרינג. בינשטוק הלך גם לבית ספר עממי וגם לבית ספר דתי (חדר), ולמד אף הוא את מקצוע הזגוגות. לפנחס הייתה אחות גדולה בשם חיה, אשר עלתה לארץ ישראל נפטרה בארץ ממחלה קשה, ועוד שתי אחיות קטנות, שרה ופרל.

איור 1 - פנחס ושתיים מאחיותיו, שרה ופרל לפני השואה. מקור: אלבום משפחתי

העיר בה גדל פנחס, דובנו, נזכרת לראשונה בכתבים במאה ה-11, העיר נשלטה על ידי אימפריות שונות, ביניהן ממלכות ליטא, פולין והקיסרות הרוסית. בתקופות מסוימות, העיר אף היוותה חיץ בין האימפריה האוסטרו-הונגרית לאימפריה הרוסית. לאור מיקומה הגיאוגרפי של דובנו, ולאור ההיסטוריה המורכבת של העיר, חיו בה לאומים שונים. בסביבתה של דובנו חיו אוקראינים, פולנים, גרמנים ואף צ'כים.

² מסמך הכנה להקלטה של עדותו של פנחס בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

הציוניות וביטלו את לימודי העברית בבתי הספר, אך עם זאת פתחו בתי ספר יידישאים ואפשרו ליהודים ממעמדות נמוכים לזכות בהשכלה גבוהה⁷.

משפחתו של בינשטוק, שהייתה ממעמד הפועלים לא נפגעה מהשלטון הסובייטי, ועבורם נפתחו הזדמנויות חדשות. את השפעתה של השליטה הסובייטית והחינוך הסובייטי ניתן היה לראות בתיאוריו של בינשטוק, אשר נותר סוציאליסט למשך כל חייו, ואף היה חבר במפלגת מפ"מ במדינת ישראל.

ביוני 1941 החל המצב להשתנות לרעה. הגרמנים, אשר חתמו על הסכם אי-התקפה עם ברית המועצות רק שנתיים קודם לכן, הפרו את ההסכם ופלשו לברית המועצות. דובנו הייתה עדה לקרבות קשים במיוחד. בין 23 – 30 ליוני 1941, התקיים על יד העיר קרב השריון הגדול ביותר במלחמת העולם השנייה, וייתכן כי הגדול ביותר אי פעם⁸. בקרב זה, כפי שקרה ברוב הקרבות שהתחוללו במהלך החודשים הראשונים לפלישת הגרמנים לברית המועצות, הובסו הסובייטים בצורה קשה. לאור תבוסתם הקשה נותרו באזור כלי נשק סובייטים רבים. בקיץ 1941 עברו היהודים לשלטון גרמני.

⁷ פרידה בינשטוק, "בשבעת מדורי האימים", מתוך דובנא – ספר זיכרון, (הוצאת ארגון יוצאי דובנא בישראל, 1966), עמ' 474.

⁸ טעות נפוצה היא לייחס לקרב קורסק את התואר "קרב השריון הגדול במלחמה". עם זאת, במספרים מוחלטים, בקרב דובנו השתתפו טנקים רבים יותר. ישנו מחסור רב במידע אודות קרב זה, בעיקר בשפות שאינן רוסית. גם הספרים הקיימים אודות הקרב הם ברובם תרגום של ספרים רוסיים. למעוניינים להרחיב את ידיעתם אודות הקרב אני ממליץ לצפות בסרטון הבא משנת 2017 המסביר על הקרב אשר התחולל באזור דובנו:
https://www.youtube.com/watch?v=nA2286viUyw&t=428s&ab_channel=TIKhistory

פרק ב' – חייו של פנחס בינשטוק ומשפחתו בדובנו תחת השלטון הגרמני

השלטון הגרמני בדובנו החל ביוני 1941, קצת לאחר תחילתה של הפלישה הגרמנית לברית המועצות, אשר כונתה "מבצע ברברוסה", ונמשך עד השחרור בידי ברית המועצות בסוף פברואר 1944. כבר מתחילתו של השלטון הגרמני, היהודים נרדפו קשות. הגרמנים ערכו פרעות ביהודים וכן ניצלו את שנאתם של האוקראינים כלפי היהודים והזמינו אותם לפרוע בהם. בתחילת אפריל 1942, הקימו הגרמנים את גטו דובנו בשכונה הענייה של העיר, ליד נהר האי־קוה. באמצע מאי, חילקו הגרמנים את הגטו לשניים, חלק אחד אשר הם הגדירו כחלק של "בעלי המקצוע" וחלק שני של "חסרי מקצוע". בסוף מאי 1942 חיסלו הנאצים את הגטו של "חסרי המקצוע" ובתחילת אוקטובר של אותה שנה, הגיע גם תורם של "בעלי המקצוע". כך, בתוך פחות משנה וחצי מכיבוש העיר בידי הגרמנים, כמעט וחוסלה לחלוטין הקהילה היהודית בת מאות השנים בעיר.⁹

כניסתם של הגרמנים לעיר היוותה מכה קשה עבור בינשטוק ומשפחתו. בינשטוק, אשר היה רק בן 18 עם כניסתם של הגרמנים, ראה את משפחתו סובלת קשות, כמעט מהרגע הראשון. באוגוסט 1941, פחות מחודשיים לאחר כיבושה של דובנו על ידי הגרמנים, נרצחה אחותו של פנחס, שרה, בפוגרום ביהודי העיר¹⁰. אמו של בינשטוק, בתיה, לא הצליחה להתאושש ממותה של שרה. היא עצמה נרצחה באקציה שנערכה ביהודי הגטו בסוף מאי 1942¹¹. בינשטוק ואביו, יחד עם אחותו הקטנה פרל, שוכנו בחלק של הגטו שיועד ל"בעלי המקצוע". לאור מקצועם כזגגים, נלקחו בינשטוק ואביו לעבוד במפעל תיקון הרכבים HKP שהקימו הגרמנים בעיר. למפעל זה נלקח לעבודה גם בן דודו של פנחס, ברוך (בוקה) בינשטוק, בהיותו פחח. בוקה בילה עם פנחס את תקופת המלחמה בעיר.

על החיים של היהודים במפעל הרכב ניתן ללמוד מתוך עדותו של קרול קוסק, פולני אשר נלקח לדובנו יחד עם אמו ועבד עמה במפעל. במסגרת עדות זו, מתאר קרול קוסק כי אמו הייתה בקשר עם מספר יהודים, ואף עזרה לחלקם להימלט מהגטו. הוא אף מביא מכתבים שאמו שמרה המעידים על קשר עם היהודים. אחד מהם נכתב על ידי בן דודו של פנחס, בוקה.

להלן קטע בו כותב קוסק אודות היהודים שעבדו במפעל:

"כמאה יהודים עבדו בHKP הם היו מכונאים טובים ונגרים טובים, וגם הפחחים הטובים ביותר. הם עבדו ברצון, בגלל שעבור העבודה שבה הם עבדו הם קיבלו אוכל בשביל המשפחות שלהם. למען "האינטרס של הרייך", אפילו הגרמנים היכו אותם פחות. אפילו שנק (ככל הנראה אחד מהגרמנים אשר היה ידוע כאנטישמי במיוחד – הערת המחבר) היה צריך להבליג עם נטיותיו האנטישמיות ולהתעלל ביהודים פחות, משום שבמקרים רבים הם לא היו ניתנים להחלפה. עם זאת, שנאה מלוהטת פרצה בקרב ההמונים הבורים, אשר השפילו את היהודים בדרכים שונות. תמיד אחרי מסדר הבוקר, הלכנו לבית המלאכה ביחד. יהודים תחת ליווי אשר לבשו אוברול עם סרטי יד צהובים על השרוול ומגן דוד צהוב על החזה, ולאחר מכן הפולנים,

⁹ שמואל ספקטור, "דובנא", פנקס הקהילות, - פולין (כרך 5, הוצאת יד ושם, ירושלים, 1980), עמ' 61.

¹⁰ דף עדות אודות שרה בינשטוק מתוך איו"ש אשר מילא אחיה, פנחס בינשטוק

¹¹ מחברת שנכתבה על ידי פנחס בינשטוק באיו"ש 03/428 וכן דף עדות אודות בתיה בינשטוק מתוך איו"ש

האוקראינים והצ'כים, תחת ליווי גרמני. מישהו תמיד זרק ליהודים הערות משפילות. הפולנים נמנעו מלעשות כך, וכך גם רוב האוקראינים.¹²

בראש המפעל עמד אוברלוטננט גרמני מבוגר בשם לוהמיייר (Lohmeier) אשר היה איש ליברלי יחסית. לפי דיווחיהם של קוסק ושל בינשטוק, לוהמיייר היה הוגן יחסית עם היהודים. היהודים במפעל שיחדו את לוהמיייר במתנות יקרות, וכך הצליחו לשכנע אותו לתת להם יחס הוגן וחופש יחסי, במיוחד בהשוואה למצב של היהודים האחרים בגטו.

במהלך תקופה זו, הבינו היהודים כי עליהם להתכונן לבריחה, וכי אם יישארו בדובנו גורלם יחרף. הם החלו להשיג נשק ממקורות שונים ולהבריחו ליער, על מנת שישמש אותם כפרטיזנים. הברחת הנשק התבצעה בדרכים שונות. ראשית, השיגו היהודים את הנשק ממצבורי שלל של הצבא האדום. לאור הקרבות הקשים שהתחוללו באזור דובנו, לא היה מחסור בנשק שלל סובייטי באזור, אשר הגרמנים אחסנו ללא שימוש, ובו השתמשו היהודים. לאחר מכן, התאימו היהודים את הנשק למסתור, על ידי ניסורו¹³, והבריחו אותו באמצעים שונים ליער¹⁴.

פנחס כותב כך:

"בקץ 1942, חדשים אחדים לפני האקציה האחרונה של היודון ריין, יצרנו קשר עם פולנים ליברליים בכפר מסויים, שם קבענו את ה"בסיס" שלנו, היו שולחים נשק, ושם היינו צריכים להיפגש, כשיגיע הרגע הראוי.

את הנשק השגנו בתנאים הבאים: חברים אחדים עבדו ב'נדרמריה הגרמנית כפועלים שחורים, משה גרויסבלט ועוד אחרים, הם הובילו עץ ופחם לבתי המגורים של קצינים גרמניים. את העגלות עם העצים הם סחבו בעצמם, במקום סוסים. בין העצים היו מכניסים נשק עם קצת כדורים. מספר פעמים הצליחה ככה ההברחה, אבל זה היה סיכון רב מדי. המקור השני היה מאורגן בצורה יותר טובה, במחנות הצבא בדובנו שהיו בסורמיטש, היו בתי מלאכה למכוניות, תחת השם H.K.P. עמדה 632. בראש בתי המלאכה עמד אובר – לויטננט גרמני בשם לִמְהֵיֶר. בבתי המלאכה העסיקו בעלי מקצוע רבים, עבדו שם: מכוואים, פחחים, מסגרים, נגרים, נפחים, זגגים, ועוד. האובר – לויטננט היה גרמני מבוגר, שנשא את עיטור הצלב ממלחמת העולם הראשונה ב-1914. באופן יחסי הוא היה אדם ליברלי. רכשנו את לבו של לומהייער בכמה מתנות יפות ויקרות, אותם הוא שלח למשפחתו לגרמניה.

עבדנו, וקיבלנו רשות לנסות את המכוניות המתוקנות במרחק של עד 10 קילומטר, באזור הדרך שבין דובנו לקרמיניץ. עבורנו זה היה מספיק, בכל ניסיון של מכוניות הברחנו נשק עם כדורים מחוץ לעיר, ומשם היו שולחים את זה ליער. נשק לא חסר במחנות הצבא, משום שהגרמנים לא השתמשו בנשק הרוסי שהם לכדו. השאלה העיקרית הייתה איך מגיבים כמה שיותר, מבלי להתחשב בסכנה באם יגלו אותנו."

לאחר קיץ 1942 היה ברור לכולם שהסוף קרוב. פנחס התיידד עם מחסנאי גרמני בשם אמיל שפר אשר התבטא בפניו כאנטי היטלריסט והזהיר אותו כי הגרמנים מתכוונים לחסל את שארית היהודים שנותרו

¹² חלק זה מבוסס על עדותו של קרול קוסק אשר נמצאת בקישור <http://www.karol.bielsko.opoka.org.pl/czII.htm> עדותו של קוסק נדלתה בתאריך 01/09/2023. התרגום מבוסס על תרגום GOOGLE לאנגלית, וממנו תרגום ידני לעברית על ידי המחבר. במסמך זה מופיעים קטעים חשובים אודות הצלה וסיוע ליהודים והוא יועבר במלואו ליד ושם.

¹³ השימוש ברובים קוצי קנה לא היה מיוחד לקבוצה זו. לשימוש של קבוצות פרטיזנים שונות ברובים אלו ראו יצחק ארד, בצל הדגל האדום: יהודי ברית המועצות בלחימה נגד גרמניה הנאצית (הוצאת משרד הביטחון, תל אביב, 2008) עמ' 242, 272.

¹⁴ מידע זה מבוסס על מחברת שנכתבה על ידי פנחס בינשטוק באיו"ש 03/428 ועל עדותו של אליעזר גנינברג שנמסרה בידי בני משפחתו.

בדובנו¹⁵. בהתאם, החלו היהודים בתהליך הבריחה. קבוצת היהודים מדובנו הבינה כי לא ניתן יהיה לברוח כולם יחדיו ועל כן הוחלט שהקבוצה תחולק לשניים. בראש הקבוצה שברחה ראשונה עמד מאיר וינר. בראש הקבוצה השנייה, בה היה חבר פנחס, עמד מאיר קלפץ¹⁶. לאחר שהקבוצה הראשונה ברחה בסוף אוגוסט או בספטמבר 1942, החליטה הקבוצה השנייה לברוח גם כן. ב-3 לאוקטובר 1942, בערב שמחת תורה. פנחס נפרד ממשפחתו. הוא מספר על הפרידה באופן הבא:

"היה זה בערב שמחת תורה 1942, בגטו היה כבר ברור שהסוף הנורא מגיע. אמרתי לאבי שהיום בלילה אני עוזב את הגטו. אבי, מוטל בינשטוק, נפרד ממני בצורה הבאה: הוא העמיד על השולחן בקבוק יי"ש, אותו הוא הסתיר כל הזמן, ותמיד אמר שאת היי"ש הזה ישתו לרגל השחרור. עשינו קידוש עם דם ודמעות בעיניים. ביקשתי מאבי שילך יחד איתי אל היער, התשובה הייתה: אין לי לאן ללכת, אני הולך עם העם. כנראה שזה היה מהשמים. לי הוא אמר: הישאר איתי. אבל איך יכולתי להישאר, כשהייתי בסך הכל בן 18. עמדנו שנינו, ולא היינו מסוגלים להמשיך את שיחתנו. כמו שני ילדים קטנים, מררנו בבכי והתחבקנו בפעם האחרונה. אמרתי לאבי, שאינני רוצה ללכת בשווייץ נפש אל הבורות, אני מעדיף להיהרג תוך כדי מלחמה. הוא יצא מהבית, ומהמחבוא הביא לי את הנשק שלי עם הכדורים, הוא הניח את ידיו על ראשי, וברך אותי בדיוק כפי שהוא היה רגיל לעשות בכל ערב יום כיפור. גם אני נפרדתי מאחותי הקטנה פרליה, שהייתה בסך הכל בת 11. מילותיו האחרונות של אבא היו: אמא בתיה נפטרה מרוב צער, כשרצחו את אחותך שרה עם 80 הקדושים. הוא נשא את ידיו לשמים, ואמר: שלכל הפחות ישאר זכר למשפחתנו. כך עזבתי את היקרים לי מכל, ויותר לא ראיתי אותם עוד. הרגע הטראגי עומד לי תמיד מול עיניי, ולעולם כבר לא אשכח את התמונה הזאת."

איור 3 – מרדכי (מוטל) בינשטוק, אביו של פנחס. מקור: אלבום משפחתי

¹⁵ שיחת הכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428

¹⁶ בינשטוק מונה את חברי הקבוצות השונות, הרשימה המלאה אותה מונה בינשטוק מופיעה בתרגום המחברת שכתב לעברית כחלק מאיו"ש 03/428 המצורף בנספח א'

פרק ג' – הבריחה ליער והמפגש עם הפולנים

ב-04/10/1942 ברח פנחס בינשטוק אל היער יחד עם עוד 18 אנשים, ביניהם בן דודו, בוקה. מנהיג הקבוצה היה מאיר קלפץ. קלפץ, יליד 1898, היה מבוגר יחסית לשאר הבורחים¹⁷. הוא היה שוטר יהודי בגטו ואף לחם כפרטיזן אדום במלחמת העולם הראשונה¹⁸. קלפץ ניצל את היותו שוטר יהודי על מנת להשיג לבני החבורה תעודות מזויפות המעידות כי מדובר בקבוצת פועלים המתקדמת למסילת הרכבת על מנת להעמיס קרונות תבואה. הקבוצה קבעה כמקום מפגשה את אחד הגשרים שעל נהר האיקוה. משם התקדמה החבורה לכיוון דרום, על כביש דובנו קרמניץ. לאחר מספר קילומטרים עברה הקבוצה לשדות והתקדמה לאזור היערות. ביערות, שמעו חברי הקבוצה רעש של יריות. הם הבינו כי הגרמנים החלו בחיסול הגטו, וכי כל היהודים בעיר אשר לא ברחו, צפויים להירצח על ידי הנאצים ועוזריהם¹⁹.

בינשטוק כותב כך :

"הצלחנו להתגנב החוצה מהגטו בשלום, עברנו את שלושת הגשרים של הנהר. הלכנו דרך השדות עד לעיר החדשה (נובה מיאסטה²⁰), שם הסתדרנו בשורות בשלוש. השעה הייתה בערך 11 בלילה. מאיר קלפאטש היה שוטר יהודי, הוא דאג למסמכים מזויפים, שאנו, כל חברי הקבוצה, פועלים שהולכים אל מסילת הרכבת להעמיס קרונות בתבואה. הדרך עברה בשלום, ודרך הכפר סטרוקלוב עלינו על כביש דובנו – קרמניץ. לאחר 12 קילומטר ירדנו מהדרך, ודרך השדות, לאחר צעידה מהירה של 5 קילומטר, הגענו ליערות חיצ'בקה. כבר היה אור, ומרחוק שמענו יריות. כפי שהתברר מאוחר יותר, אנשי הס.ס., הז'נדרמים, והמשטרה האוקראינית, כתרו את הגטו, והתחילו את הרציחות ההמוניות, "יודן ריין". נכנסו מספר קילומטרים לעומק היער, שבורים פיזית ונפשית, התיישבנו בשקט, כשאנו יודעים שאת כל יהודי דובנו מוליכים בצעדה האחרונה אל הבורות."

המשימה הראשונה של הקבוצה הייתה למצוא את קבוצת דובנו הראשונה, אשר ברחו זמן קצר לפני כן ליער. בידי הקבוצה הראשונה היה רוב הנשק והציוד ולכן אי מציאתם היווה מכה מורלית קשה עבור חברי הקבוצה²¹.

במפה המצורפת מטה, ניתן לראות את המסלול שעשתה החבורה. ראשית, מדרום מזרח ניתן לראות את סורמיץ' (Surmicze) אשר לפי עדותו של בינשטוק בה מוקמו מחנות הצבא הגרמניים וכן מפעל הרכב HKP²². דרומית לדובנו ניתן לראות את סטרוקלוב (Straklow), הכפר ממנו יצאה החבורה לכביש דובנו - קרמניץ. קמיניץ עצמה מופיעה תחת השם (Kamienica) בתחתית המפה מדרום מערב לדובנו²³.

¹⁷ דף עד אודות מאיר קלפץ אשר מילא אחיו יוסף קלפץ' ונמצא באיו"ש

¹⁸ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

¹⁹ שם, שם

²⁰ כאן קיימת טעות של המתרגם, נובו מיאסטה הינה כפר באזור דובנו. ראו את מיקומה בשירות המפות של גוגל בקישור

<https://goo.gl/maps/2LDzv8m6HGpbsAkt7>

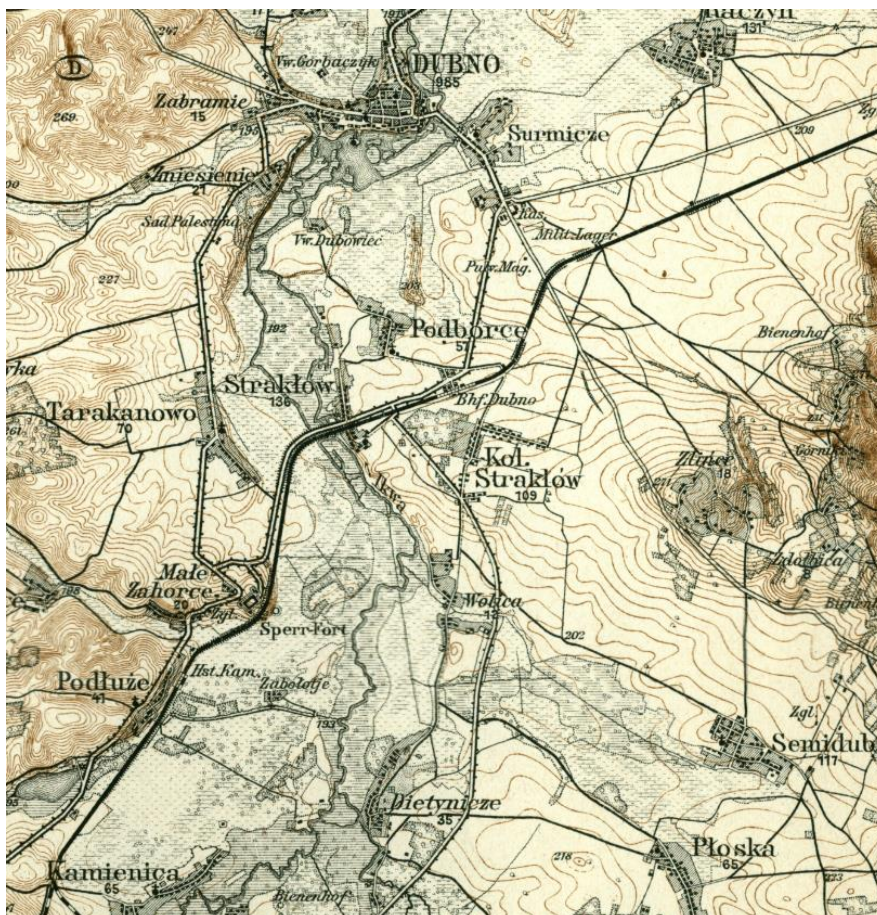
²¹ שמואל ספקטור, שואת יהודי ווהלין (הוצאת יד ושם, 1986, ירושלים), עמ' 245-246

²² מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

²³ מפה זו הינה מפה משנת 1915 של העיר דובנו. מקור המפה הוא Earth Sciences and Map Library, University of

California, Berkeley, וניתן למצוא את המפה בקישור

<https://easteurotopo.org/indices/view/view.php?section=Dubno&map=kdwrindex>

איור 4 - מפה של העיר דובנו וסביבתה משנת 1915

זמן קצר לאחר יציאתם ליער, נגמר האוכל שבידי הקבוצה. על מנת להשיג אוכל נוסף, תקפו חברי הקבוצה כפרים אוקראינים ודרשו לקבל אוכל. הכפריים האוקראינים החליטו לא להסתכן ונתנו לקבוצה אוכל לדרישתם. כך מספר בינשטוק אודות המפגש הראשון עם הכפריים האוקראינים:

"חלף היום השני, האוכל שלקחנו איתנו מ"הבית הישן" נגמר, להישאר במקום זהו סיכון, כי זה לא רחוק מהעיר. החלטנו להתחיל ללכת עמוק יותר לתוך היערות. לאחר מספר שעות, מאוחר בלילה, נתקלנו ביער שאיננו זוכר את שמו. זה היה המפגש הראשון שלנו עם האוכלוסיה באזור היער²⁴. דרשנו לחם, תפוחי אדמה, בצל, ומוצרי מזון אחרים. כשהאיכרים ראו שיש לנו נשק, והבינו גם שאין לנו מה להפסיד, ואם הם יתנגדו, אנו נקח הכל בכח, הם רעדו כמו דג במים. אני הסתכלתי איך האוקראינים נותנים מתוך פחד כל מה שדרשנו, רק שלא נהרוג אותם, ונשאיר אותם עם משפחותיהם בבתיים החמים."

במהלך השבועות הראשונים ביער, המשיכו חברי הקבוצה לחפש את חברי הקבוצה הראשונה, אך חיפושים אלו היו לשווא. במהלך תקופה זו, החלו ללמוד חברי הקבוצה כיצד לשרוד ביער, והחלו להחליף את היום

²⁴ כך תורגם במקור – הערת מחבר

בלילה. בינשטוק מתאר כי בתקופה זו, לקח לאנשים זמן רב לבסס אמון זה בזה, ורק לאחר מספר חודשים הצליחו חברי הקבוצה לבטוח זה בזה ולדאוג לאחר²⁵.

לאחר זמן מה, נתקלה הקבוצה בפולני מקומי בשם אנטון בורנינסקי (Burzynski)²⁶. בורנינסקי סיפר לקבוצה על גורלם של יהודי דובנו, והציע להם להתחבא בשטח נסתר ליד הכפר שלו, מיינדסקה הוטה. היהודים הלכו עמו והתמקמו במקום המסתור. בורנינסקי חזר לכפרו, והביא את חמו, יוזף אוברסקי (Oborski) ויחדיו הם נתנו ליהודים אוכל וציוד כדי לשרוד. במהלך תקופה זו, לימדו הפולנים את היהודים, אשר הגיעו מרקע עירוני, איך להתנהג ביערות וכיצד לטשטש את עקבותיהם. הם אף סירבו לקבל תמורה עבור עזרתם²⁷. כך תיאר בינשטוק את המפגש עם הפולנים:

"כבר היה לילה, וזה היה עמוק בתוך הסתיו, והקור החל מיום ליום לתת את אותותיו. הדלקנו אש, ואנטון שלנו עזב אותנו, ואמר שהוא יבוא בשעה מאוחרת בלילה. סיכמנו על אות מוסכם של שריקה (סיסמה), וחיכינו. ואכן, באמצע הלילה נשמעו ביער השקט הסימנים המוסכמים, ואנטון הגיע עם חמיו, אוברסקי יוזף. והוא לא הגיע בידיים ריקות, אלא כל אחד מהם נשא שני דליים עם אוכל מבושל חם, מרק, תפוחי אדמה ופארע מיט מאן, באשיט²⁸ קצת חלב, כמה לחמניות, וקצת תפוחי אדמה שיהיו במלאי. זה היה עבורנו כמו חלום, לא האמנו למראה עינינו, שישנם עדיין אנשים בעולם המבינים שיש לנו זכות לחיות, וגם לאכול.

כך זה נמשך במשך שבועות אחדים, רצינו לתת להם קצת כסף, או כמה חתיכות זהב. אבל הם השליכו את זה בהחלטיות ובכעס, ואמרו שהם אינם עושים זאת בשביל כסף, השם ישלם להם, משום שהם אנשים מאמינים. לילה אחד הם הביאו את נשותיהם, וכמה גברים ממשפחתם, שיראו כיצד אנו מתרגלים לחיי היער. הם היו נותנים לנו שיעורים כיצד צריכים להתנהג ביערות, וכיצד לטשטש את העקבות. בדרכי העפר, כשצריכים לחצות אותם, מוכרחים ללכת אחורה, בכדי שלא יזהו את הכיוון של ה"טיול" שלנו. התחלנו להגיע בעצמנו לכפר ולקחת את המצרכים, וכך פטרנו אותם מללכת אלינו ביער."

במהלך התקופה בה חברי הקבוצה נותרו בקרבת הפולנים, קיימו היהודים קשר טוב עם כפרים פולנים נוספים כמו קמינה גורה, וכן עם כפרים צ'כים כמו סמידובי. היהודים הקימו בית מלאכה בו הם ייצרו כלים לשימושם של אנשי הכפרים, וכך חסכו להם את הצורך לנסוע לעיר. בנוסף, בינשטוק הקים מזקקה ביער, אשר העלתה את קרנה של הקבוצה היהודית. צעירי הכפר הזמינו את היהודים להצטרף אליהם למסיבות שתייה בכפר. למרות שהיהודים פחדו, הם נאותו להצטרף על מנת לשמור על יחסים טובים עם הפולנים²⁹.

²⁵ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

²⁶ בשיחת ההכנה להקלטה של פנחס בינשטוק באיו"ש 03/428 וכן בעדותו של פנחס במשפטו של רודולף איגנטוביץ בארכיון הזיכרון הלאומי (IPN) בפולין WR 488/634 מופיעים שמות שונים עבור אנטון. עם זאת, מכיוון שמקורות אלו מבוססים על שמיעה ותעתוק של גורם נוסף (רשם בית המשפט והתמליל של יד ושם) וכן משום שבינשטוק כותב את השם באותיות לטיניות בזיכרונותיו, אני מסתמך על גרסה זו לשמו המלא של אנטון.

²⁷ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428, שיחת ההכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428 ועדותו של פנחס בבית המשפט הפולני, מתוך פרוטוקול משפטו של רודולף איגנטוביץ' המופיע ארכיון הזיכרון הלאומי בפולין WR 488/634

²⁸ המתרגם לא הצליח להבין את משמעות המונחים ולכן הותיר אותם כך (אולי: תפוחי אדמה לוחטים/מאודים זרויים/בזוקים פרג, תודה לציפי קרליץ מהמרכז למורשת ווהלין על הסיוע בתרגום המונח)

²⁹ שיחת ההכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428

בינשטוק עצמו, בזכות מראהו, אשר דמה לאוקראינים יותר משאר חברי קבוצתו, הסתובב לאורך כל התקופה ביער בין הכפרים האוקראינים על מנת להשיג אוכל ומשאבים. כדי לעשות זאת, אימץ בינשטוק שמות אוקראינים שונים³⁰.

³⁰ חלק זה מבוסס על ראיונות שערך מחבר המחקר עם ילדיו של פנחס בינשטוק וכן על איו"ש 033/6864 בו מציין בינשטוק בראשי פרקים כי אנשי הקבוצה אימצו "שמות אוקראינים"

פרק ד' – מתקפה ופיצול

יום אחד הביא אוברסקי חדשות רעות לקבוצה. קבוצה של גרמנים אתניים³¹ בראשותו של רודולף איגנטוביץ' ואחיו, יוזף וג'וליאן וכן החותן שלהם, מר סרבר³², מהכפר השכן בלרניה, יודעת כי היהודים מתחבאים באזור והיא מתכוונת להעזר במשטרה האוקראינית על מנת לחסל את הקבוצה. אוברסקי הציע להם מחבוא חדש, אך היהודים, אשר חשדו כי אוברסקי מנסה להיפטר מהם, בחרו להקים בונקר חדש במרחק של כקילומטר מהמחבוא הקיים. עם זאת, הסתבר כי החשש של אוברסקי היה מוצדק. יום אחד לפני שסיימו היהודים את בנייתו של הבונקר, תקפו בני משפחת איגנטוביץ' וחברתם את היהודים. למזלה של הקבוצה, רוב חברי הקבוצה יצאו לעבוד על הבונקר החדש ורק שני חברים אשר חשו לא בטוב ונותרו לשמור על החפצים נהרגו³³. לקבוצה התברר כי הפורעים רצחו קבוצה של יהודים מבוגרים מדובנו אשר התחבאה במסתור קרוב³⁴.

לאחר המתקפה, החליטה הקבוצה להתפצל. מאיר קלפץ', יחד עם 11 חברים נוספים היו לקבוצה אחת, בעוד שפנחס בינשטוק, בן דודו בוקה ועוד שלושה אחרים יצרו קבוצה אחרת. בעדותו, בינשטוק מציין כי הוא סבור כי החלוקה נעשתה באופן זה משום שלפנחס וארבעת חברי הקבוצה האחרים לא היה כסף או רכוש שיוכל לעזור להם לשרוד.

בינשטוק תיעד את פרידתו מקלפץ' באופן הבא:

"אני לא נפילתי ברוחי מהתכנית הזאת, כי מי ידע איזה בוקר יכול להיות מחר לכל אחד, ומה מצפה לנו בכל דקה. לפני שנפרדנו, פניתי לקלפאטש, ואמרתי שאין לי שום דבר נגד החלוקה, רק דבר אחד אני דורש מהם: קצת כסף עבור כמה (הימים – הערת מתרגם) הראשונים, לחם, ונשק להתגונן. הוא הבין את זה, ונשק לי בראשי, ואמר: פנחס, אתה צודק, אתה מקבל את זה, ואני רוצה לומר לך כמה מילים לפני הפרידה, וזכור אותם.

נכון שיש לנו כסף ונשק, אבל זה עדיין לא אומר מי יכול לשרוד את המלחמה, יתכן מאד שאתה, בינשטוק הצעיר, תשרוד, ותצטרך לספר עלינו. אינני יודע מדוע הוא אמר את זה לי ולא לאחרים. ולאחר השיחה הזאת, נפרדנו.³⁵

לא ברור מה עלה בגורלה של קבוצת היהודים שהלכה עם קלפץ'. במפגש מאוחר יותר גילה בינשטוק כי הקבוצה התפצלה שוב וכי חלקה הותקפה. קלפץ' עצמו לא שרד את המלחמה ולכן לא ברור מה היה גורלו³⁶.

לאחר הפרידה, התמקמה קבוצתו של בינשטוק כחמישה קילומטרים מהכפר קמינה גורה. בתקופה זו התקרב החורף והם נאלצו להדליק מדורות, דבר אשר נחשב למסוכן ביערות, משום שניתן לראות את האש

³¹ המונח בו משתמש פנחס הוא "פולקסדייטשה" והוא מתייחס לאוכלוסיות גרמניות אשר חיו בשטחים אשר היו מחוץ לגרמניה עצמה

³² קבוצתו של איגנטוביץ' זו אף מוזכרת בעדותו של יונה אוליקר אשר נמסרה ליד ושם ונמצאת באיו"ש 03/2233

³³ איו"ש 03/428

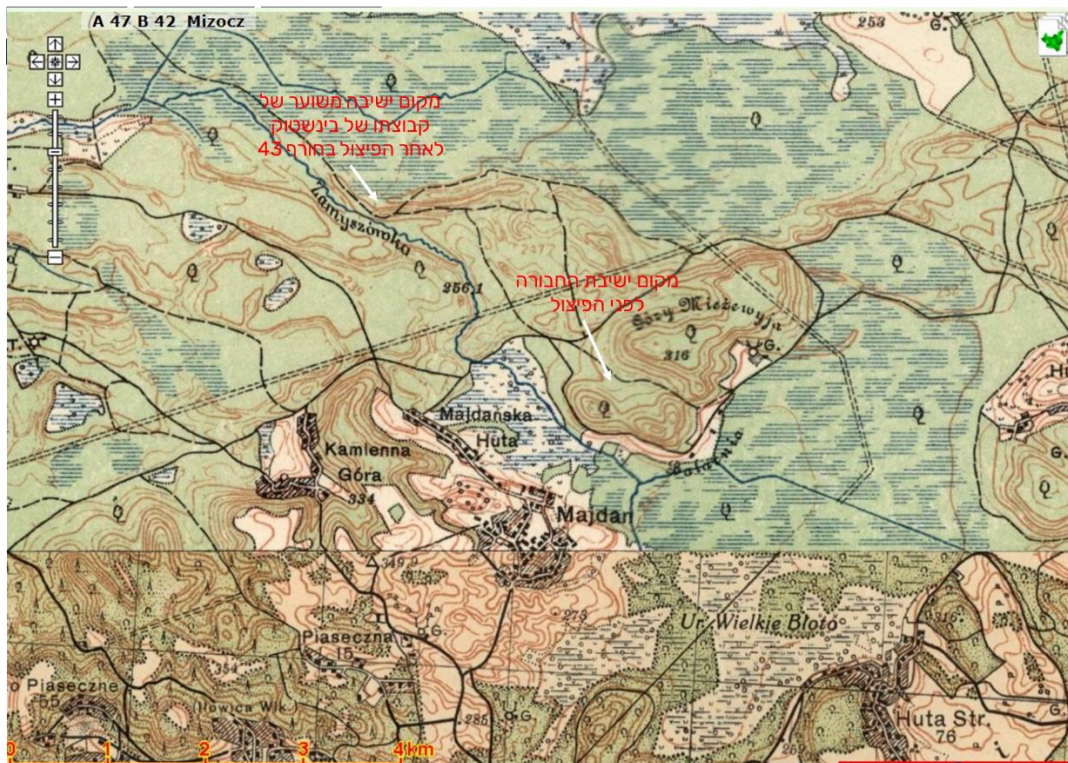
³⁴ עדותו של בינשטוק במשפטו של רודולף איגנטוביץ', מתוך פרוטוקול משפטו של רודולף איגנטוביץ' המופיע בארכיון הזיכרון הלאומי הפולני WR 488/634

³⁵ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

³⁶ דף עד אודות מאיר קלפץ' אשר מילא אחיו יוסף קלפץ' ונמצא באיו"ש

למרחק רב. על מנת להצטייד, יצאו חברי הקבוצה בזוגות, עם הרובה היחיד שהיה להם לכיוון הכפרים הפולנים. בהמשך, בנתה הקבוצה בונקר קטן, בו הם התחבאו במהלך החורף.

המפה המצורפת מטה מתארת את אזור מיינדסקה הוטה וקמינה גורה בו התיישבה חבורתו של פנחס, כמו כן, ניתן לראות ממזרח למיינדסקה הוטה את בלרניה, ממנה הגיע איגנטוביץ'³⁷

איור 5 – מפת איזור מיינדסקה הוטה וקמינה גורה

באחד מביקורי הקבוצה בכפר הפולני, סיפר להם אחד מחברייהם הפולנים כי אנשי הכפר מצאו שני יהודים פצועים שנמצאו במשרפת סיד במרחק של שלושה קילומטרים מהכפר. בתחילה, התלבטו חברי הקבוצה מה לעשות עם המידע. בינשטוק מספר בעדותו כי הוא שיקר לחברי הקבוצה שהפולנים מאיימים לנתק כל קשר עמם אם לא ייקחו את הפצועים כדי לשכנע אותם להציל אותם.³⁸ אחד הפצועים, משה פבל, נפצע בצווארו. הוא נלקח על ידי הקבוצה לכפר הפולני ושם הוא שרד. הפצוע השני, חיים וולף ריקליס, היה אחד מן ה-11 אשר הלכו עם מאיר קלפץ. הוא נפצע ברגלו ונלקח על ידי הקבוצה למחבוא³⁹.

כך מספר בינשטוק:

"פעם אחת סיפרו לנו בכפר, שבמרחק 3 קילומטר משם ישנה משרפת סיד, ושם שוכבים שני יהודים פצועים, ואם יוודע על כך לאוקראינים, הם ירצחו את היהודים. פולני צעיר (השם איננו ברור) אמר: אתם מוכרחים ללכת לקחת את שני הפצועים, אנו איננו יכולים לקחת אותם לכפר, כי זה יכול להמיט אסון על כל הכפר. הלכתי מהר עם חברי נוסיע אל הבונקר שלנו, וסיפרתי לחבריה שבכפר רוצים מאתנו שנקח את הפצועים.

³⁷ מקור התמונה באתר האינטרנט <https://www.kami.net.pl/kresy>. באתר לא מופיע תיארוך של התמונה, אולם הכפרים המופיעים במפה נהרסו במלחמת העולם השנייה ולא מופיעים במפות מאוחרות יותר.

³⁸ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428

³⁹ שם, שם

חלק התנגדו, ואמרו שאסור לנו להביא אותם לבונקר, כי זה יהיה הסוף עבורנו. אני נדהמתי מכך, ולמרות שהייתי הצעיר, תמיד התחשבו בדעתי, משום שהייתי הראשון שהייתי הולך לילות שלמים לכפרים⁴⁰, ומחליט לעזוב מקום, ועוד הרבה עניינים גורליים אחרים. סיפרתי להם סיפור מצוץ מן האצבע, שבכפר אמרו בפירוש שאם לא תקחו את שני הפצועים, אין לכם מה לבוא יותר לכפר, ואנו לא נסייע לכם בכלום. ואז החברים שינו את דעתם, והסכימו להוציא לפועל את ההעברה. מיד הלכנו 4 חברים עם הנשק לכפר, ויצרנו קשר עם מרצל וורשצ'ינסקי, והלכנו אל משרפת הסיד. מצאנו שם את חיים וולף ריקליס ירוי ברגלו הימנית, והיא הייתה נפוחה מאד, ומשה פבל ירוי בצווארו. הכנו אלונקה משני מוטות ושק אחד, העלינו את חיים וולף, ונשאנו על כתפיו, וצעדנו אל הבונקר שלנו. זה ארך לילה שלם, זה היה קשה באופן יוצא מן הכלל, והיינו צריכים להיזהר מאד, משום שכל תנועה גרמה לו כאבים עזים, והוא צעק מייסורים. לצעוק ביער אסור, כי זה עלול לחשוף אותנו. ואט אט, דרך שלג ודרכים חלקלקות, הגענו לבונקר."

ריקליס סיפר לחברי הקבוצה כי הוא ועוד ארבעה חברים התפצלו מהקבוצה הראשית. גם במקרה זה החלוקה התבססה על כך שלקבוצה זאת היה פחות כסף ומשאבים. חמשת החברים התחברו עם יהודים נוספים אשר ברחו מדובנו ומסביבתה והתחבאו באזור. בשלב מסוים, קבוצת אוקראינים וגרמנים ברשות איגנטוביץ' מצאה אותם. במהלך הקרב ברחו רוב חברי הקבוצה. שניים מחברי הקבוצה נפלו בקרב, אחד ברח לקבוצת דובנו הראשונה, זו שאותה לא הצליחו למצוא בבריחה ליער, ושני הפצועים הנותרים הגיעו לקבוצתו של בינשטוק.

בעוד שמשה פבל החלים מפציעתו, פצעו של ריקליס הזדהם. בינשטוק ניסה להצילו ואף נתן לו את המעיל שלו וכמעט קפא למוות⁴¹, אך זה לא עזר. בשלב מסוים, בעוד ריקליס גוסס, הבינה הקבוצה כי הגרמנים עלו על עקבותיהם. לילה לפני בואם של הגרמנים, הם נאלצו לבחור מה לעשות. חברי הקבוצה החליטו להמית את ריקליס, אשר בשלב זה כבר גסס והיה בתודעה מעורפלת, על מנת למנוע ממנו ליפול בידי הגרמנים אשר עשויים היו להתעלל בו. בינשטוק עצמו העיד כי הוא התנגד להחלטה ולא היה מוכן להשתתף במעשה, ולכן שאר חברי הקבוצה עשו זאת⁴².

לפנות בוקר, עם פרוץ היריות, ברחו הקבוצה וכל שמצאו הגרמנים הייתה גופתו של ריקליס. שאר החבורה ברחו לכפרים פולניים בהם היו להם בני ברית, ולאחר מכן הם התאחדו מחדש.

⁴⁰ ככל הנראה מדובר על כפרים אוקראינים, בהם התחזה בינשטוק לאוקראיני על מנת להשיג משאבים

⁴¹ שיחת הכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428

⁴² השלמה לאיו"ש 03/428 אשר נכתבה על ידי שמואל ספקטור בשנת 1980 בראיון שערך עם פנחס בינשטוק.

פרק ה' – קורותיהן של קבוצות נוספות ביער

בטרם נמשיך בסיפורה של קבוצתו של בינשטוק, כדאי להתעכב מעט אודות סיפוריהן של שתי קבוצות נוספות, אשר התאחדו בהמשך עם קבוצתו של בינשטוק, בהן קבוצת דובנו הראשונה, וקבוצת ורבה.

בראש קבוצת ורבה עמד שלמה גלזמן. בניגוד לשתי קבוצות דובנו, אשר הורכבו ברובן מגברים, קבוצת ורבה הורכבה בעיקרה ממשפחות אשר ברחו יחדיו ליער. קבוצה זו יצאה ראשונה אל היער, כבר במרץ 1942. גלזמן, מפקד הקבוצה, היה יערן לפני המלחמה, ולכן היה בעל היכרות אינטימית עם היערות וגם היה בקיא בשימוש בנשק. תולדותיה של קבוצה זו מפורטים באופן נרחב בספרו של יוסף וינר, "מרתון החיים", המספר על תקופה זו⁴³.

בראש קבוצת דובנו הראשונה עמד מאיר וינר. אחיו של וינר, יצחק, אשר היה חלק מקבוצת ורבה, היה נשוי למניה, אחותו של שלמה גלזמן. קבוצה זו יצאה ליער קצת לפני קבוצת דובנו השנייה, בסוף אוגוסט או בתחילת ספטמבר 1942. קבוצת ורבה וקבוצת דובנו הראשונה נפגשו בשלב מוקדם יחסית. למרות הקרבה המשפחתית בין מפקדי הקבוצות, הייתה ביניהן יריבות קשה, אשר כמעט והגיעה לסכסוך מזויין בין הקבוצות⁴⁴.

קבוצה חשובה אשר פעלה באזור הינה קבוצת ואסרמן – יורגילביץ'⁴⁵. קבוצה זו הורכבה מהאחים יורגילביץ' הפולנים ומאיזאה ואסרמן, יהודי מהעיר דובנו. לעומת שאר הקבוצות שהתמקדו בעיקר בהשרדות, קבוצת ואסרמן – יורגילביץ' ביצעה פעולות צבאיות רבות כנגד הגרמנים. הקבוצה הייתה כה ידועה, עד אשר פרסמו הגרמנים כרזות כנגדם בכל רחבי דובנו⁴⁶. לאור פעילותה הענפה, קיימות עדויות רבות אודות הקבוצה. מכולן עולה שלאנשיה היה מעמד כמעט מיתי בקרב היהודים, וגם הפולנים, שפעלו באזור⁴⁷.

קבוצת ואסרמן – יורגילביץ' עמדה בקשר ישיר עם קבוצתו של בינשטוק. לאחר שיצרו קשר עם קבוצתו של בינשטוק, אנשיה ביצעו יחד עם אנשי הקבוצה פעולת תגמול נגד משפחת איגנטוביץ' ושרפו את שדותיהם⁴⁸. כמו כן, קבוצת יורגילביץ' הייתה בקשר קרוב עם קבוצת דובנו הראשונה. יוסף וינר מתאר כי במהלך סכסוך בין קבוצת דובנו הראשונה לקבוצת ורבה, נקראו אנשי קבוצת ואסרמן – יורגילביץ' על ידי מאיר וינר, על מנת להוות כוח מאיים בסכסוך⁴⁹.

בתחילת חורף 1942, התקיימו מגעים בין קבוצתו של בינשטוק לבין קבוצת דובנו הראשונה ולקבוצת ואסרמן – יורגילביץ' על מנת להתאחד יחדיו לקבוצה אחת, המורכבת משלושת הקבוצות, בתחילת אביב 1943. מי שתיווך בין שלוש הקבוצות היה משה גרויסבלט, אשר יצא ליער עם קבוצת דובנו השנייה, אך

⁴³ יוסף וינר היה בן כ-10 בזמן התרחשות האירועים. בסוף שנות ה-90 הוא החל לתעד את סיפורו, ובשנת 2003 הוציא ספר בשם "מרתון החיים" המספר את סיפורו. בהמשך, הוציא את הספר "הגורל בתא המטען" אשר מכיל את סיפורו בזמן השואה בנוסף לחייו בארץ ישראל.

⁴⁴ יוסף וינר, מרתון החיים (הוצאת בית לוחמי הגטאות, קיבוץ לוחמי הגטאות, ישראל, 2003), עמ' 89 - 100.

⁴⁵ סקירה מקיפה אודות הקבוצה מופיעה בספר "שואת יהודי ווהלין 1941-1944", עמ' 242-243.

⁴⁶ מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428.

⁴⁷ בספר "שואת יהודי ווהלין 1941 - 1944", בעמ' 242-243, מתבסס המחבר על עדויות רבות אודות הקבוצה ומציג את סיפורה.

⁴⁸ עדותו של בינשטוק במשפטו של רודולף איגנטוביץ', מתוך פרוטוקול משפטו של רודולף איגנטוביץ' המופיע בארכיון הזיכרון הלאומי הפולני WR 488/634. כמו כן, תיאור דומה מופיע בעדותו של יונה אוליקר 03/2233. לא ברור האם אוליקר היה חלק מאחת הקבוצות או שהוא שמע על האירוע מקבוצת יורגילביץ' עצמה. אוליקר ובינשטוק לא מזכירים אחד את השני בעדויותיהם ולא ברור אם הכירו.

⁴⁹ יוסף וינר, הגורל בתא המטען (הוצאת גאלה, חדרה, 2012), עמ' 96.

לאחר פיצול הקבוצה, מצא את עצמו מצטרף לקבוצת דובנו הראשונה. המגעים כמעט הבשילו, אך קבוצת ואסרמן יורגילביץ' חוסלה בקרב גדול מול הגרמנים בינואר 1942.⁵⁰

כך כותב בינשטוק אודות האירוע⁵¹

"בתחילת שנת 1943 נודע לנו שה"יורגילביצ'ים" הגיעו ליערות לובומירק. עבורנו זו הייתה תקווה, שנתאחד, ויחד נתחיל ללחום ולנקום ברוצחיהם. בזמן ההוא עדיין לא היו שום פרטיזנים מלבדנו ביערות. על תושבי האזור נפל פחד, ואנו הרגשנו מעט גאים יותר. יצרנו קשר עם הקבוצה הראשונה באמצעות משה גרויסבלט, והקבוצה הראשונה יצרה קשר עם ה"יורגילביצ'ים". אבל האיחוד היה אמור להתבצע באביב, לאחר שהשלג יעלם, ויהיה בטוח יותר לנוע ביערות. פעם אחת הגרמנים ביקשו באמצעות שליח להיפגש עם קבוצת יורגילביץ', ולאחר משא ומתן ארוך, הפגישה התקיימה. במקום מוסכם החליפו בני ערובה, ולאחר מכן נפגשו קצינים גרמניים רמי דרג, עם המנהיג יורגילביץ' וצימקה דבורץ. הגרמנים הציעו שהפרטיזנים יסגירו את עצמם, ויבטיחו להם את עתידם שחור על גבי לבן, והרבה הבטחות אחרות. לבסוף דבורץ ויורגילביץ' שאלו את הממונה הגרמני את השאלה האחרונה, האם הוא יכול להחזיר את היקרים להם מכל שנרצחו. על כך הגיעה התשובה, שזה כבר דבר אבוד. ואז שני הצדדים הבינו שהפרטיזנים יילחמו וינקמו עד הסוף. הגרמנים נסעו בחזרה ללא כלום, אבל הם החליטו בכל מחיר לגמור עם הקבוצה. הם היו שולחים "שוציינער" אוקראינים ופולוגות גרמניות, אבל בכל פעם גרמו להם אבדות כבדות, אפשר לומר מאות הרוגים. עד שביום חורפי אחד, אני מאמין שזה היה בסוף ינואר 1943, הרוצחים כיתרו את היורגילביצ'ים, והתפתח קרב מר, משעה מוקדמת בבוקר עד אחרי הצהריים, בערך 6-8 שעות. גרמנים רבים עם עוזריהם נפלו, אבל הם הביאו תגבורת גדולה, וכך נהרגו כל חברי קבוצת יורגילביץ', וביניהם שני הגיבורים מדובנו, דבורץ ווסרמן. אנו שמענו במשך כל היום את היריות, ובלילה כבר קיבלנו את הידיעה הקשה."

לאחר חיסולה של קבוצת ואסרמן – יורגילביץ', קבוצת דובנו הראשונה וקבוצת ורבה החליטו להתאחד. החל מינואר פעלה הקבוצה מאוחדת יחדיו. ישנן עדויות סותרות בנוגע למפקד הקבוצה המאוחדת בתקופה זו, מאיר וינר או שלמה גלזמן⁵².

במרץ 1943, הותקפה הקבוצה על ידי הגרמנים. הקבוצה ספגה אבדות רבות מאוד. שלושה מן השורדים מקבוצה משותפת זו, יוסף וינר, ברל ידלין ואליעזר (לייזער) גנינברג, העידו בנפרד אודות מקרה קשה אשר ליווה את המתקפה, בו אחד מחברי הקבוצה נאלץ להמית את אשתו משום שפצעייה היו קשים מדי. לו הוא היה נשאר עמה, הוא היה מאבד את עקבותיה של הקבוצה וכך גורלו וגורל בנו הקטן היה נחרץ. בנוסף, על פי עדויות אלו, בנו הקטן שרד את המלחמה⁵³.

⁵⁰ מקור נוסף אשר מאזכר את קבוצת יורגילביץ' ואסרמן הינו Roman Mykhalchuk, "I WANTED TO AVENGE THE SPILLED INNOCENT JEWISH BLOOD": RESISTANCE OF MIZOCH JEWS DURING THE HOLOCAUST", *Eminak* (Ukraine, 2022), pp. 236 – 252. הסוקר את פעילותם של פרטיזנים במיזוך, הסמוכה ליער בו פעלה הקבוצה. במחקר זה אף מוזכרת שריפת השדות של איגנטוביץ' בהתבסס על עדותו של יונה אוליקר אשר אוזכרה לעיל.

⁵¹ קטע זה הוא האחרון מתוך מחברתו של בינשטוק מתוך איו"ש 03/428.
⁵² על פי השלמה לאיו"ש 03/428 אשר נכתבה על ידי שמואל ספקטור בשנת 1980 בראיון שערך עם פנחס בינשטוק, מנהיג הקבוצה היה מאיר וינר, אך לפי ראיון שערך מחבר מחקר זה עם יוסף וינר אשר הוזכר לעיל, מנהיג הקבוצה היה שלמה גלזמן.

⁵³ חלק זה מבוסס על "מרתון החיים", עמ' 101 – 125, וכן על עדותו של ברל ידלין, אשר ניתנה בטקס הזיכרון לדובנו ונמצאת בקישור <https://volhynia.org.il/dubno/wp-content/uploads/sites/2/2021/11/Dubno%20Dov%20HEB.mp4#t=1> וכן על התכתבות שערך מחבר מחקר זה עם אשתו של בנו של אליעזר גנינברג אשר היה ביער גם כן.

לאור רעש הקרבות אשר ליווה את המתקפה כנגד הקבוצה המאוחדת, הצליחה קבוצתו של בינשטוק למצוא אותה. כך, חברה קבוצתו של בינשטוק לקבוצה זו והפכה לקבוצה אחת.

במקביל להתרחשויות אשר ליוו את הקבוצות הנוספות, כדאי לציין את ההתפתחויות שחלו בקרב הכוחות האוקראינים במלחמה. בתחילה, הצטרפו אוקראינים רבים ל"משטרת עזר" אשר פעלה בשירות הגרמנים וסייעו ברדיפתם של היהודים⁵⁴. באוקטובר 1942, הוקם "צבא ההתקוממות האוקראיני" (UPA) והיווה אויב קשה ומשמעותי ליהודים באזורים בהם פעל. מטרתו של ארגון זה הייתה להקים מדינה אוקראינית חופשית. ב-1943 הצליחו אנשי הארגון לגייס לשורותיהם את אנשי המשטרה האוקראינים. לצורך מימוש מטרותיו, החליט הארגון בתחילת 1943 לגרש ולרצח אוכלוסיות לא אוקראיניות אשר חיו במרחב אשר אנשי הארגון סברו כי צריך להיות חלק מאוקראינה העצמאית. כך, האוכלוסייה היהודית והפולנית אשר חיה בסמוך לאזורים בהם פעלה התנועה סבלו מאוד ממתקפותיו של הארגון. בסוף המלחמה, נאבקו אנשי הארגון בכוחות הסובייטים ובנאצים גם כן. עם תבוסתם של הנאצים באזור אוקראינה של היום, במהלך שנת 1944, המשיך הארגון להילחם בכוחותיה של ברית המועצות ונלחם בכוחות הסובייטים עד 1949. אזור ווהלין היה מרכז משמעותי מאוד של הארגון ופעילות רבה של הארגון התקיימה באזור זה. פרט מידע מעניין הוא כי הקרב הגדול ביותר של הארגון מול הכוחות הסובייטים, התקיים בכפר הורבי בשנת 1944, אשר היה ממוקם במרחק של כ-6 קילומטרים מהכפרים מיינדסקה הוטה וקמינה גורה, אשר על ידם התחבאו היהודים.

כיום מעמדו של הארגון שנוי במחלוקת. באוקראינה המודרנית, יש רבים הרואים באנשי הארגון גיבורים אשר לחמו בעד אוקראינה עצמאית, בעוד במדינות אחרות כמו ישראל ופולין, רואים באנשי הארגון רוצחים אשר ביצעו רצח עם ביהודים ובפולנים באזור⁵⁵.

Timothy Snyder. "The causes of Ukrainian-Polish ethnic cleansing 1943." *Past & Present* (Volume 179, Oxford University Press, 2003), pp 211.⁵⁴

כמו כן, בעדותו של פנחס בינשטוק, הוא מתייחס אל האוקראינים אשר פעלו עם משפחת איגנטוביץ' כאל "שוטרים אוקראינים". גם ברל ידלין (דב אורני) מתייחס בעדותו למתקפה על "תחנות משטרה אוקראיניות".⁵⁵ ישנם מקורות רבים אודות הארגון, על מנת לקרוא אודות תפקידו של הארגון ברצח יהודים אני ממליץ לקרוא את ספרו של שמואל ספקטור "שואת יהודי ווהלין 1941-1944, וכן את Timothy Snyder. "The causes of Ukrainian-Polish ethnic cleansing 1943." *Past & Present* (Volume 179, Oxford University Press, 2003), pp. 197-234. בנוגע למתיחות הקיימת בין המדינות, ניתן להפנות למספר כתבות אשר פורסמו בתקשורת הישראלית, לדוגמה, איתמר אייכנר, "שגרירות ישראל באוקראינה גינתה תהלוכות אנטישמיות שהתקיימו במדינה", YNET (ישראל, 2022) אשר נדלתה בתאריך 1.9.23 בקישור <https://www.ynet.co.il/news/article/hyjolfyhy> וכן יהודה באוור, "על יחסי – אוקראינים יהודים", עיתון הארץ (ישראל, 2022) אשר נדלתה בתאריך 1.9.23 בקישור - <https://www.haaretz.co.il/2022-06-09/ty-article/00000181-4876-deea-add9-d9ffcc7e0000>

איור 6 – תמונה שצולמה בשנת 2015 מתוך אנדרטת זיכרון שבנו האוקראינים בהורב' לזכר הקרב שנערך במקום. מקור: גוגל מפות

פרק ו' – קבוצה מאוחדת

במרץ 1943 התאחדו שורדי הקבוצות השונות לקבוצה אחת⁵⁶. במהלך תקופה זו, הוחרף מחסורם של היהודים בציד ואוכל. במכתב ששרד מסוף מרץ 1943, פנה בן דודו של פנחס, בוקה, לגברת קוסק אשר עבדה עמו במפעל הרכב HKP בדובנו בבקשה לסיוע בבגדים. מכתב זה תועד על ידי בנה קרול. העובדה כי הוא מציין את שמו של בוקה, וכן את היותו פחח, עוזרת לאמת את האותנטיות של המכתב.

להלן פרטי המכתב, כפי שהופיע בזיכרונותיו של קוסק, וכן תיאור קצר שהוא רשם על בוקה:

"מבינשטוק נותר מכתב אחד כתוב בעיפרון קופי על דף משובץ באלכסון שנתלש ממחברת סובייטית, עם כתמים מאצבעות מלוכלכות בשמן. בצד שמאל יש כתובת: "אל גברת קוסאקובה 23.3.1943" בצד ימין ישנו המכתב עצמו וכתוב "אל גברת קוסאקובה 29.3.1943"

"אני מאוד מבקש מהגברת שתשלח עם האדון הזה את המעיל הקיצי, חולצה עליונה וצווארון. בינתיים לא הייתי צריך אך כעת אני ברגע קריטי בחיים וקשה לי מאד כי ממש חסרים אמצעי קיום. אני מבקש שתסדרי עם האדון הזה ובעזרת האל כשיגיעו זמנים טובים אגמול איכשהו לגברת. כבר אז נשארו עוד 30 מארק עבור דברים אחרים, מודה לך מראש בכבוד רב. כדי שהגברת תהיה בטוחה שזה אני הפחח בינשטוק בוקה (?) אני מציין סימן זיהוי: אנחנו תמיד העברנו חמאה בסיר עם תחתית סמויה. בינשטוק ביקה (?) שעבד ב HKP (האם ברוסית האות u?)⁵⁷

הכרתי את הפחח הזה מבית חרושת HKP אך לא ידעתי שקוראים לו בינשטוק. היה איש גבוה ורזה בערך בגיל 30 והיו לו "ידי זהב": הוא ידע ליישר פגוש מקומט לגמרי כך שייראה חדש באמצעות שני פטישי עץ כשהוא הולם בפגוש במשך שעותיים."

מכתב זה, בנוסף למכתבים נוספים אשר תועדו אצל גברת קוסק, מעידים על עומקו של שיתוף הפעולה בין היהודים לפולנים בתקופה זו⁵⁸. במהלך התקופה, התווספו לחבורה פליטים יהודים נוספים מתוך היער ומצבת האנשים בה גדלה בצורה משמעותית⁵⁹. המחסור בביגוד אשר מתואר בחלק זה מופיע בעדותו של בינשטוק, המציין כי הם נאלצו ללבוש בגדים של חבריהם שנפלו⁶⁰.

⁵⁶ לפני האיחוד בין הקבוצות הפסיק פנחס בינשטוק את רשימת המחברת באיו"ש 03/428, חלק זה מבוסס על השלמה לאיו"ש 03/428 אשר נכתבה על ידי שמואל ספקטור בשנת 1980 בראיון שערך עם פנחס בינשטוק.

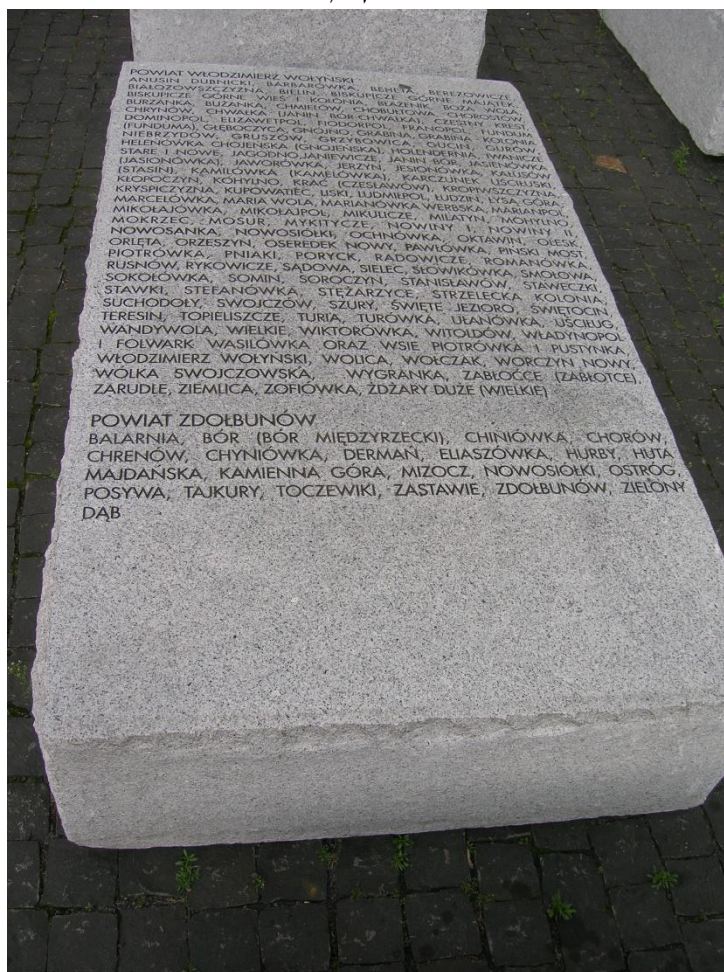
⁵⁷ קוסק ככל הנראה לא הכיר את השם "בוקה" ולכן הוא נשמע לו מוזר. עם זאת, כינויו של ברוך היה בוקה וכינוי זה נותר גם לאחר עלייתו לארץ ישראל.

⁵⁸ חלק זה מתורגם מתוך עדותו של קרול קוסק אשר ניתן למצוא בקישור <http://www.karol.bielsko.opoka.org.pl/czll.htm> התרגום בוצע על ידי חברה חיצונית.

⁵⁹ שואת יהודי ווהלין 1941 – 1944, עמ' 245-246 וכן עדותו של ברל ידלין (דב אורני)

⁶⁰ איו"ש 033/6864

במהלך התקופה, לאור התחזקותם של הכוחות האוקראינים במסגרתו של "צבא ההתקוממות האוקראיני", החלו פולנים רבים לברוח לכיוון הערים. האוקראינים, ששאפו לשחרר את "האדמות האוקראיניות הכבושות" תקפו כפרים פולנים וטבחו באוכלוסייתם. בפרט, בקיץ 1943, הכפרים מיינדסקה הוטה וקמינה גורה, אשר תושביהם שיתפו פעולה עם היהודים הותקפו, ובוצע טבח באוכלוסייתם⁶¹.

איור 7 - מצבה לזכר כפרים פולנים שנהרסו באזור ווהלין. השמות מינדסקה הוטה, בלרניה וקמינה גורה מופיעים בסוף הכיתוב על המצבה. מקור: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbrodnia_w_Majda%C5%84skiej_Hucie#/media/Plik:Woj.wolynskie5.jpg

לאחר חורבן הכפרים הפולנים, השתמשו היהודים בתשתית אשר נותרה בכפרים הנטושים על מנת להשיג אוכל. במסגרת ראשי הפרקים הקודמים לזיכרונותינו, מציין פנחס בינשטוק "אפיית לחם בכפרים פולנים נטושים". יוסף וינר מרחיב על אפיית הלחם בשרידי הכפר קמינה גורה וכותב:

"אנשי הקבוצה שלנו היו מתגנבים בלילות לשדות של כפר הרפאים ונוטלים מכל הבא ליד בעיקר תפוחי אדמה שבעת הזאת הפכו כבר למזון העיקרי שלנו. בהמשך תוך השתכללות מתמדת בהפקת יש מאין התחלנו לקטוף תבואה ולשלוף ממנה את הגרעינים. בכפר הנטוש הייתה אבן ריחיים, ובלילות סובבנו את אבן הריחיים והפקנו קמח גס מאוד. באותו זמן היו מתחממים תנורי האפייה, ובסוף התהליך היה נאפה לחם."⁶²

⁶¹ באתר <https://wolynskie.pl> קיימים עמודי זיכרון לכפרים המספרים את סיפורם, ומפרטים אודות המשפחות אשר שכנו בהם. ראו לדוגמה את הקישור https://wolynskie.pl/miejsca-m/majdanska_huta-11.html אודות הכפר מיינדסקה הוטה.

⁶² יוסף וינר, הגורל בתא המטען, עמוד 118.

בנוסף לאפיית הלחם בכפר, לאור היעלמותם של הפולנים מהאזור והתחזקותם של הכוחות האוקראינים, הקבוצה נאלצה להסתמך יותר ויותר על היער עצמו למזון. בינשטוק ווינר מציינים כי בתקופה זו החלה הקבוצה לאכול את "האוכל הטבעי של היער" ובפרט דובדבנים, פירות יער, אגוזים ואוכמניות. ייתכן כי בתקופה זו, אף חברי הקבוצה שחטו תרנגולות שמצאו בכפר על מנת לקיים את עצמם⁶³.

ההישרדות ביער כללה הרבה מאוד זמן שבו הקבוצה הייתה צריכה להסתתר ולהימנע מפעולה, וזאת על מנת למנוע את גילוייה. בינשטוק כתב כי על מנת להעסיק את עצמם, חברי הקבוצה היו שרים ומתפללים. בנוסף, הם היו מספרים סיפורים על מאכלים שונים כאשר הם חשו רעב⁶⁴. פנחס אף ציין בעדותו כי בלילות היה חולם על משפחתו, וכי אחד הדברים אשר החזיקו אותו היה החלום לנסוע לארץ ישראל⁶⁵.

בנוסף למאבקה של הקבוצה לשרוד, החבורה המאוחדת החלה לבצע פעילות קרבית יותר כנגד הכוחות האוקראינים והנאצים באזור. באביב 1943 נוצר קשר בין הקבוצה לבין פרטיזנים נוספים והם החלו לבצע משימות שהוטלו עליהם⁶⁶. הפעילות כללה השגת נשק ותקיפת תחנות משטרה אוקראיניות⁶⁷, מתקפות על טחנות קמח, מנסרות ומוסדות ששימשו את הנאצים, שיבוש מסילות רכבת והענשת משתפי פעולה⁶⁸. הפעילות עצמה נעשתה בשיתוף עם פולנים. לוחמים יהודים חברו לפולנים במסגרת "כנופיות יער" וכך קבוצות אלו ביצעו פעולות קרביות. בינשטוק מונה את שמותיהם של מספר קרבות בהן השתתפו לוחמים מתוך החבורה וביניהן "הקרב בתחנת הקמח בז'אליז'ה" ו-"הקרב ליד דלוגיה פולה", אך הוא איננו מפרט אודות תוכנם של הקרבות⁶⁹.

במסגרת פעילותם, נתקלה החבורה בפרטיזנים מיחידת קובפאק אשר פעלה באזור. יחידת קובפאק הייתה יחידת פרטיזנים סובייטית ידועה, ומפקדה, סידור קובפאק אף זכה להנצחה רבה, כאשר נכתבו ספרים אודות היחידה וכן הוצאו בולים לזכרה⁷⁰. עבור חבורת היהודים המפגש עם היחידה לא הניב פירות. היחידה לא הייתה מוכנה לקבל את היהודים, אלא רק להכיר בהם באופן סמלי בתור "גדוד יהודי נוקם". שני יהודים מתוך הקבוצה ניסו להצטרף אל יחידת קובפאק. אחד מהם התקבל, אך השני נדחה, ונשקו נלקח על ידי חברי היחידה. המפגש עם יחידת קובפאק פגע מאוד בחברי היחידה והותיר אותם בתחושה כי הם לא יוכלו לסמוך על גורמים חיצוניים על מנת לדאוג להישרדותם⁷¹.

במסגרת פעילותה של הקבוצה, קרו מספר מקרים בהם מיקום הקבוצה התגלה על ידי עוברי אורח אוקראינים שטיילו ביער. יוסף וינר ואליעזר גנינברג מתארים מקרים בהם נאלצה הקבוצה לחסל עוברי אורח אוקראינים אשר הגיעו בטעות למקומה של החבורה, וזאת מתוך חשש כי הם ימסרו את מיקום החבורה לכוחות האוקראינים שפעלו באזור⁷².

⁶³ ראשי הפרקים שהופיעו לפני המחברת שכתב פנחס בינשטוק באיו"ש 033/6864

⁶⁴ שם, שם

⁶⁵ שם, שם

⁶⁶ שיחת ההכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428

⁶⁷ עדותו של ברל ידלין (דב אורני)

⁶⁸ חלק זה מבוסס על ראשי הפרקים שהופיעו לפני המחברת שכתב פנחס בינשטוק באיו"ש 033/6864 וכן על השלמה לאיו"ש 03/428 אשר נכתבה על ידי שמואל ספקטור בשנת 1980 בראיון שערך עם פנחס בינשטוק.

⁶⁹ ראשי הפרקים שהופיעו לפני המחברת שכתב פנחס בינשטוק באיו"ש 033/6864

⁷⁰ פיוטר ורשיגורה, מסעי קובפאק: קורות חטיבה פרטיזנית (הוצאת מערכות, ישראל, 1953)

⁷¹ השלמה לאיו"ש 03/428 אשר נכתבה על ידי שמואל ספקטור בשנת 1980 בראיון שערך עם פנחס בינשטוק.

⁷² יוסף וינר, הגורל בתא המטען, עמ' 92 וכן עדותו של אליעזר גנינברג

באוגוסט 1943 החל מצב הקבוצה להשתנות לרעה, בסדרה של מתקפות אוקראיניות נפגעו רבים מחברי הקבוצה ובהם אחד ממפקדיה, מאיר וינר.⁷³ ישנן עדויות סותרות בנוגע למותו של וינר. יוסף וינר מציין כי וינר נהרג לאחר שחם על עובר אורח אוקראיני, אשר במקרה נתקל בחבורה.⁷⁴ וינר מתאר כי החבורה נתקלה בעובר אורח אוקראיני, אך דודו, מאיר וינר, התעקש שלא לפגוע באוקראיני משום שהוא חף מפשע. עם זאת, החליטו היהודים להתלוות אל עובר האורח על מנת שיוכלו לוודא את מטרותיו. עובר האורח ליווה את החבורה לביתו ושם העניק להם טובין אשר כללו גם טבק. לבסוף, מציין וינר כי אותו אוקראיני יידע את הכוחות האוקראינים כי היהודים משתמשים בכפרים פולנים נטושים לצורך איסוף דברי מאכל, וכך שמו להם האוקראינים מארב וחסלו את מאיר וינר.

לעומתו, אליעזר גנינברג העיד כי וינר נהרג מתוך מעשה נקם אוקראיני בעקבות חיסולו של עובר אורח אוקראיני.⁷⁵ בכל מקרה, לאחר מותו של וינר, שלמה גלזמן נותר בתור מפקדה היחיד של הקבוצה.

⁷³ שמואל ספקטור, שואת יהודי ווהלין, עמ' 246 - 245

⁷⁴ יוסף וינר, מרתון החיים, עמ' 110 - 121

⁷⁵ עדותו של אליעזר גנינברג

מקורות המידע אודות התקופה שבין אוגוסט 1943 לשחרורה של הקבוצה במרץ 1944 הינם מצומצמים יותר. רוב הידוע לנו אודות תקופה זו מקורו בשיחת ההכנה להקלטה שערך בינשטוק ביד ושם וכן מראשי הפרקים שהותיר בינשטוק במחברתו⁷⁶. בתקופה זו חלק מן החבורה התפזרה למקומות שונים ביער. קבוצתו של בינשטוק התמקמה בתוך מערה. במהלך התקופה, אימצה החבורה ילד של משפחה יהודית אשר היא מצאה בשטח. החבורה אף השתמשה בילד על מנת שישתחל לנקבים שונים במערה⁷⁷. על פי עדויותיהם של בני משפחתו של בינשטוק, הילד אף הוסתר בשק תפוחי אדמה על מנת למנוע את גילוי. במהלך שהותם במערה, סבלו היהודים מהצטברות גזים רעילים שהיו בתוך המערה⁷⁸. הילד שהחבורה הצילה שרד את המלחמה. בשיחה שקיים מחבר מחקר זה עם אלמנתו של פנחס, פרידה בינשטוק ז"ל, סיפרה בינשטוק כי אותו הילד פנה אליה באחת מהאזכרות שהתקיימו לפנחס וסיפר לה כיצד החבורה הצילה את חייו. במסגרת ראשי הפרקים אותם כתב בינשטוק אף מוזכר כי החבורה הצילה ילד של נוצרים אשר סייעו ליהודים⁷⁹.

עבור רבים מהיהודים ששחררו, השחרור עצמו לא היווה את סוף המלחמה. רבים מחברי הקבוצה וביניהם בינשטוק עצמו, ברל ידלין ושלמה גלזמן גויסו לצבא האדום. במסגרת שירותו בצבא האדום, נפצע בינשטוק, ולכן הועבר לפלוגות הנדסה שפעלו באזור קייב⁸⁰. ברל ידלין עצמו התקדם בשורות הצבא האדום, ואף זכה לאותות מטעם הצבא. שלמה גלזמן נהרג ככל הנראה במסגרת הצבא האדום. כך, כאשר תמה המלחמה, שלושת מפקדי הקבוצות היהודיות אשר יצאו ליער, מאיר קלפץ, מאיר וינר ושלמה גלזמן נהרגו במהלכה.

בעדותו של בינשטוק מצויין גם כי חלק מהשורדים נשארו באזור להילחם בכוחות האוקראינים. דבר זה תואם לעובדה כי הכוחות האוקראינים באזור ווהלין המשיכו לפעול גם לאחר סיומה של המלחמה⁸¹.

לאחר כניעתה של גרמניה הנאצית, חזר פנחס לדובנו, ומצא עיר חרבה והרוסה. בתוך העיר, הכיר בינשטוק את אשתו לעתיד, פרידה גולדברג, אשר שרדה את השואה אצל משפחה אוקראינית יחד עם דודתה. אם המשפחה האוקראינית ובתה הוכרו לימים כחסידות אומות העולם ביד ושם⁸². כחלק ממעבר אוכלוסיות נרחב אשר התרחש לאחר המלחמה, עברו הזוג לעיר לבוב, הנמצאת מערבית לדובנו, ומשם לעיר ורוצלב הנמצאת במערב פולין. בתקופה זו שב פנחס בינשטוק לעבודתו כזגג.

⁷⁶ יוסף וינר ואמו עזבו את הקבוצה בתקופה זו וכן גניברג עזב את הקבוצה לאחר מותו של מאיר וינר. בהתאם, עדותם אינה מכסה את התקופה הנדונה.

⁷⁷ שיחת הכנה להקלטה מתוך איו"ש 03/428

⁷⁸ ראשי הפרקים במחברת שנכתבה על ידי פנחס בינשטוק מתוך איו"ש 033/6864

⁷⁹ שם, שם

⁸⁰ עותק של שאלון להכללת שם במחשב הפרטיזנים בבית לוחמי הגטאות אשר מולא על ידי אלמנתו של פנחס בינשטוק, פרידה, בשנת 1998 וכן שיחת ההכנה להקלטה באיו"ש 03/428.

⁸¹ ראשי הפרקים במחברת שנכתבה על ידי פנחס בינשטוק מתוך איו"ש 033/6864

⁸² לסיפורה המלא של פרידה ראו פרידה בינשטוק, "בשבעת מדורי האימים", עמ' 473 – 516.

איור 8 - פרידה ופנחס (במרכז) עם שני בני משפחה נוספים. מקור: אלבום משפחתי

פרק ח' – משפטו של רודולף איגנטוביץ'

בפברואר 1947 עצרו הרשויות את רודולף איגנטוביץ' בעיר ילנה גורה שבמערב פולין, הממוקמת בסמוך לורוצלב. איגנטוביץ', שהוזכר בפרקים הקודמים, היה גרמני אתני, שחי בכפר בלרניה הסמוך למינדסקה הוטה. במהלך המלחמה חבר איגנטוביץ' לגרמנים. יחד עם אחיו, יוליאן ויוזף, חותנו סרבר, ויחד עם יחידות משטרה אוקראיניות, פעל איגנטוביץ' למציאת יהודים אשר התחבאו ביערות באזור דרום ווהלין. הוא היה אחראי על מתקפה שכוונה נגד קבוצתו של פנחס בינשטוק, וכן על מספר מתקפות נוספות. בהתאם לעדויות של בינשטוק וכן עדויות אשר נאספו בחקירתו של איגנטוביץ', נראה כי הוא אחראי על רצח של בין עשרות למאות יהודים אשר התחבאו ביערות דרום ווהלין⁸³.

באפריל 1947 הוחלט להגיש נגד איגנטוביץ' כתב אישום. מפרוטוקול החקירה עולה כי איגנטוביץ' החל לעבוד עבור הגרמנים בתור מתרגם, ולאחר מכן, לאור תפקודו המוצלח, מינו אותו הגרמנים לקצין אס. אס שתפקידו היה למצוא יהודים באזור. לאחר המלחמה, כמו רבים אחרים, היגר איגנטוביץ' מערבה והתמקם באזור ילנה גורה. פולנים אחרים שפעלו באזור זיהו אותו והביאו למעצרו.

על פי פרוטוקול המשפט, פנחס בינשטוק, אשר שהה באותה העת בורוצלב הסמוכה לילנה גורה, למד אודות המשפט בזמן שקרא בעיתון. בינשטוק הופיע ב-30/05/1947, ביום בו נשמעו העדויות נגד איגנטוביץ' בעודו אוזח את העיתון בידו וביקש להעיד.

להלן קטע מתוך פרוטוקול המשפט המתאר את הגעתו של בינשטוק לבית המשפט⁸⁴

"באותו רגע מופיע פנחס בינשטוק אשר מזהיר כי הוא מתייצב אחרי שראה בעיתון את המודעה על המשפט, הוא מראה את העיתון המדובר, ואומר כי הוא רוצה למסור עדות חשובה אודות הפעולות של הנאשם רודולף איגנטוביץ'.

לאור העבירות בגינן הוגש כתב התביעה התובע מגיש בו במקום בקשה לאפשר לפנחס בינשטוק להעיד.

הסנגור אינו מביע התנגדות.

בית המשפט החליט לאפשר לגבות עדות מעד זה."

גזר הדין אשר נגזר על איגנטוביץ' היה מוות. העובדה כי בינשטוק לא הכיר את המשפט, והגיע להעיד על סמך כתבה בעיתון הוסיפה אמינות רבה לעדותו. בגזר הדין, מציין השופט באופן מפורש כי עדותו של בינשטוק הייתה אמינה במיוחד ובעלת תפקיד מפתח בגזר הדין. כך כותב השופט:

"העד פינחס בינשטוק, הופיע בבית המשפט באופן מקרי לחלוטין אחרי שראה מודעה בעיתון על המשפט והוא מעיד בהחלטיות ובאופן שאינו מעורר שום ספק אודות האמינות של העדות שלו"

כתבה אשר פורסמה אודות המשפט מפרטת גם היא את חשיבותה של עדותו של בינשטוק⁸⁵

⁸³ מסמכי חקירתו של רודולף איגנטוביץ' אשר נמצאו בארכיון הזיכרון הלאומי הפולני WR 38/2043

⁸⁴ פרוטוקול משפטו של רודולף איגנטוביץ' המופיע, תורגם באמצעות חברת תרגום חיצונית בידי המשפחה

⁸⁵ כתבה זו פורסמה בתאריך 04/06/1947 בעיתון הפולני דז'ניק זשודני. את גיליון העיתון ניתן לראות בכתובת הבאה: https://pbc.gda.pl/Content/84194/Nr_150.pdf. הכתבה תורגמה לאנגלית על ידי חברה חיצונית ומשם לעברית על ידי המחבר.

להלן כתבת העיתון :

"שכיר חרב של הגסטפו מאזור זדולבוביץ נידון למוות.

ילנה גורה.

בעבר, דיווחנו בעיתון זה, דז'יניק זשודני (היומן המערבי), על מעצרו הסנסציוני של "האזרח החוזר" (אשר שב) מעברו השני של נהר הבוג המערבי, רודולף איגנטוביץ'. במהלך המשפט התגלה כי איגנטוביץ' היה תליינים של יהודים באזור זדולבוביץ. איגנטוביץ', אשר היה אזרח פולין לפני המלחמה, הכריז על נאמנותו לאומה הגרמנית לאחר שהגרמנים נכנסו לאזור. בתחילה, שימש כמתורגמן ולאחר מכן כקצין גסטפו. קצת לאחר מכן החל להתפרסם בכך שהוא היה מוצא יהודים שהתחבאו ומוציאם להורג. מתוך קנאותו "לאדונים החדשים", איגנטוביץ' גייס את שני אחיו למעשיו. פרטיזנים שפעלו באזור שרפו את החוות של האחים איגנטוביץ' ותכננו מספר פעמים לרצוח את הפושעים חסרי האנושיות הללו.

משפטו של התליין התקיים בימים האחרונים. עדות סנסציונית ניתנה על ידי עד הראייה פנחס בינשטוק מהעיר ורוצלב. בינשטוק, אשר למד על קיומו של המשפט מדיווח של עיתון זה, הופיע באופן ספונטני בבית המשפט והציע להעיד בו.

בינשטוק, אשר היה חלק מקבוצת פרטיזנים שפעלה באזור זדולבוביץ, הכיר את איגנטוביץ' בצורה מעמיקה, ואפילו נפצע בידו על ידי הנאשם במשפט.

לאור עדותו הקשה של בינשטוק, בית המשפט, אשר נוהל על ידי השופט המחוזי וילצ'וסקי, דן את רודולף איגנטוביץ' למוות בתלייה. כתב האישום הובא על ידי התובע קרסון. במסגרת התביעה, התגלה כי אחד מאחיו של התובע, ג'וזף, אשר לקח אף הוא חלק באיסוף היהודים וברצח, נתפס ליד חלם בעוד שהאח השני נמלט למקום לא ידוע.

על פי מסמכי המשפט, איגנטוביץ' ניסה להגיש ערעור על גזר הדין, אך בתאריך 05/09/1947 הוא סיים את חייו בכלא בעקבות אסטמה קרדיאלית.⁸⁶

⁸⁶ הודעה על מותו של הנאשם מתוך פרוטוקול משפטו של רודולף איגנטוביץ' המופיע בארכיון הזיכרון הלאומי הפולני. .
WR 488/634

בעיר ורוצלב נולד בנם הראשון של פנחס ופרידה בינשטוק, מרדכי. בשנת 1950 עלתה המשפחה לישראל והשתקעה בירושלים. בישראל נולדו לפנחס ופרידה שלושה ילדים נוספים, רחל, תמר ויורם. בתחילה, עבד פנחס בתחום הבניין, אך לאחר מספר שנים החל לעבוד בספריית פועלים אשר פעלה בירושלים. כאשר ספריית פועלים סגרה את סניפה בירושלים, הקים פנחס את חנות הספרים "תמר" במיקום בו פעלה ספריית פועלים. פרידה בינשטוק עבדה מספר שנים ביד ושם, ולאחר מכן עבדה כספרנית באוניברסיטה העברית בירושלים.

לאחר הגעתו לישראל, נקרא פנחס למילואים בצה"ל. הוא המשיך לשרת במילואים עד לשנת 1970. דמותו של פנחס בחנות הספרים בירושלים הופיעה במספר ספרים, אשר הידוע ביניהם הוא "בביתו במדבר" מאת מאיר שלו. ביום השואה בשנת 1986 נבחר בינשטוק להדליק משואה לזכר הפרטיזנים בטקס הראשי ביד ושם. לאחר מחלה קשה, נפטר פנחס בירושלים בשנת 1989, כאשר הוא מותיר אחריו ארבעה ילדים ומספר רב של נכדים.

איור 9 - פנחס ובן דודו בוקה בירושלים. מקור: אלבום משפחתי

סיפורו של פנחס בינשטוק ושל קבוצת היהודים אשר שרדו ביערות מתאר סיפור כמעט ניסי. סיכומו של ד"ר שמואל ספקטור, אשר סוקר בקצרה את סיפורה של הקבוצה בספרו "שואת יהודי ווהלין 1941-1944" ממחיש את הקושי האדיר עמו התמודדה הקבוצה.

"קבוצת דובנו התקיימה במשך 17 חודשים בערך. היה זה פרק זמן ארוך בתנאים הקשים בהם פעלה. לעומת היתרונות שמהם נהנתה הקבוצה, ההתארגנות המוקדמת, הכנת בסיס וקצת נשק, הניסיון הצבאי של מייסדה ושל מפקדיה, הקשרים עם פולנים ידידותיים, עמדו בפניהם קשיים גדולים, שהעיקרי ביניהם היה מיקומה – הרחק מצפון ווהלין, ואי יכולתה להתקשר ולהתאחד עם התנועה הפארטיזנית הסובייטית. יערות דרום ווהלין לא יכלו להעניק מסתור ושטח פעולה מתאים ללוחמה פארטיזנית. גם הפיצול, בחורף 1942/43 וחוסר היכולת להגדיל את מצבת הנשק פגעו קשות ביכולת הקיום והפעילות של היחידה"⁸⁷

⁸⁷ שמואל ספקטור, שואת יהודי ווהלין, עמ' 245-246

חברי הקבוצות היו צריכים לקבל החלטות בנושאי חיים ומוות באופן יומיומי. שאלות של הישרדות עלו מיום ליום. במקרים רבים, כמו בהצלחתם של שני הפצועים ממתקפתו של איגנטוביץ', והצלת הילדים, היהודי והנוצרי, בחרו חברי הקבוצה בחיים, גם אם הדבר עשוי היה לסכן אותם. כמו כן, עומדת זכותם של חברי הכפרים הפולנים, מיינדסקה הוטה וקמינה גורה, אשר סיכנו את חייהם והושיטו יד ליהודים ועזרו להצילם.

לאחר המלחמה רוב הניצולים סירבו לספר את סיפורם למשפחותיהם. גם פנחס לא שיתף את ילדיו ברוב פרטי סיפורו. עם זאת, היה לו חשוב לתעד את מה שארע על מנת שסיפורו לא יישכח, ולכן כיום ניתן לשחזר את רוב פרטי סיפורו האישי של פנחס בינשטוק.

אסיים בכך שאחזור על דבריו של מאיר קלפץ' לבינשטוק רגע לפני פרידתם. "יתכן מאד שאתה, בינשטוק הצעיר, תשרוד, ותצטרך לספר עלינו."

מקורות

- אייכנר, איתמר, "שגרירות ישראל באוקראינה גינתה תהלוכות אנטישמיות שהתקיימו במדינה", YNET (ישראל, 2022) אשר נדלתה בתאריך 1.9.23 בקישור <https://www.ynet.co.il/news/article/hyjolfyhy>.
- ארד, יצחק. בצל הדגל האדום: יהודי ברית המועצות בלחימה נגד גרמניה הנאצית. הוצאת משרד הביטחון, תל אביב, 2008.
- באוור, יהודה. "על יחסי – אוקראינים יהודים". עיתון הארץ, ישראל, 2022. אשר נדלתה בתאריך 1.9.23 בקישור <https://www.haaretz.co.il/2022-06-09/ty-article/00000181-4876-deea-add9-d9ffcc7e0000>.
- בינשטוק, פרידה. "בשבעת מדורי האימים". מתוך דובנא – ספר זיכרון, בעריכתו של יעקב עדיני. הוצאת ארגון יוצאי דובנא בישראל, 1966, עמ' 473 – 516.
- וינר, יוסף. מרתון החיים. הוצאת בית לוחמי הגטאות, קיבוץ לוחמי הגטאות, 2003.
- וינר, יוסף. הגורל בתא המטען. הוצאת גאלה, חדרה, 2012.
- ורשיגורה, פיוטר. מסעי קובפאק: קורות חטיבה פרטיזנית. הוצאת מערכות, ישראל, 1953.
- נתנאלי – רותמן, יעקב. "העיר וקורותיה", מתוך דובנא – ספר זיכרון, בעריכתו של יעקב עדיני, הוצאת ארגון יוצאי דובנא בישראל, 1966, עמ' 21 – 111.
- ספקטור, שמואל. "דובנא". מתוך פנקס הקהילות, - פולין (כרך 5), הוצאת יד ושם, ירושלים, 1980, עמ' 60 – 61.
- ספקטור, שמואל. שואת יהודי ווהלין, הוצאת יד ושם, 1986, ירושלים.
- Mykhalchuk, Roman. "«I WANTED TO AVENGE THE SPILLED INNOCENT JEWISH BLOOD»: RESISTANCE OF MIZOCH JEWS DURING THE HOLOCAUST", Eminak, Ukraine, 2022, pp. 236 – 252.
- Snyder, Timothy. "The causes of Ukrainian-Polish ethnic cleansing 1943." Past & Present (Volume 179), Oxford University Press, 2003, pp. 197-234.

בינשטוק פנחס

ירושלים, 20.10.1959

על המאבק וההתנגדות של יהודי דובנו

לאחר כל ה'אקציות' שהיו בגטו דובנו, יצאו צעירי דובנו בדרכים שונות אל היער, למרות האווירה המורעלת ששררה בקרב האוכלוסייה הפולנית – אוקראינית. המטרה הייתה: לא לצעוד אל המוות בשוויון נפש, להתנגד, ואם נופלים, שיהיה מתוך מאבק. לכך השתמשנו בפתגם הרוסי ("יעסלי אומיריעט טאק ס מוזיקוי"⁸⁸).

כעת, החברים שאזכיר שנפלו במאבק, דעו שאנו במו ידינו קברנו אותם, ועל קבריהם ביערות רשמנו ברוסית ("בראטסקאיא מוגילא"⁸⁹). כשהיינו חולפים ליד קברים כאלו, היינו נעמדים וחולקים להם כבוד, וממשיכים הלאה בדרכנו.

לא כל כך בקלות נהיינו פרטיזנים. זהו סיפור שלם של גבורה וסבל, עברנו 'שבעה מדורי גיהנום', ואולי יותר מכך.

היה זה בערב שמחת תורה, בתחילת אוקטובר 1942. כרגיל באותם ימים שחורים עבורנו, הרוצחים הגרמנים והאוקראינים הכינו את החג שנקרא "יודן רייך". הבנו כבר זמן רב לפני כן מה מצפה לנו. הבנו גם שניסים לא יקרו, והתחלנו להתארגן. זה היה מוכרח להיות בסודי סודות. לו היה נודע שקבוצת בחורים יהודיים מתארגנת, אז לא רק אנו היינו משלמים בחיינו, אלא היו רוצחים יהודים רבים מההמון בגטו דובנו, כפעולת נקם. לא פעם אחת צעירים יהודיים נמנעו מלהתנגד, משום שהם לא רצו לגרום לפעולות נקם כאלו, הם קיבלו את המוות בגאווה ובחיוך. אחד שאותו עינו כל כך, ואחר כך רצחו, היה דוד הסבל. כשהובילו אותו מהז'נדרמריה אל בית הסוהר, הוא היה מוכה ושותת דם, בכוחותיו האחרונים הוא צעק: רוצחים, פושעים, שום דבר לא יעזור לכם, אתם תנוצחו במלחמה, וינקמו בכם. הוא השליך עליהם אבנים, ובשיניו נשך אותם, עד שהם נאלצו לירות בו בדרך. בכך תמו יסוריו.

הקשר עם היער והשגת נשק

בקיץ 1942, חדשים אחדים לפני האקציה האחרונה של ה'יודן רייך', יצרנו קשר עם פולנים ליברליים בכפר מסויים, שם קבענו את ה"בסיס" שלנו, היו שולחים נשק, ושם היינו צריכים להיפגש, כשיגיע הרגע הראוי.

את הנשק השגנו בתנאים הבאים: חברים אחדים עבדו בז'נדרמריה הגרמנית כפועלים שחורים, משה גרויסבלט ועוד אחרים, הם הובילו עץ ופחם לבתי המגורים של קצינים גרמניים. את העגלות עם העצים הם סחבו בעצמם, במקום סוסים. בין העצים היו מכניסים נשק עם קצת כדורים. מספר פעמים הצליחה ככה ההברחה, אבל זה היה סיכון רב מידי. המקור השני היה מאורגן בצורה יותר טובה, במחנות הצבא בדובנו

⁸⁸ התרגום בערך: אם אמות, שיהיה עם מוזיקה.

⁸⁹ קבר אחים.

שהיו בסורמיטש, היו בתי מלאכה למכוניות, תחת השם H.K.P. עמדה 632. בראש בתי המלאכה עמד אובר – לויטנט גרמני בשם לִמְהִיֶּץ. בבתי המלאכה העסיקו בעלי מקצוע רבים, עבדו שם: מכונאים, פחחים, מסגרים, נגרים, נפחים, זגגים, ועוד. האובר – לויטנט היה גרמני מבוגר, שנשא את עיטור הצלב ממלחמת העולם הראשונה ב-1914. באופן יחסי הוא היה אדם ליברלי. רכשנו את לבו של לומהייצר בכמה מתנות יפות ויקרות, אותם הוא שלח למשפחתו לגרמניה.

עבדנו, וקיבלנו רשות לנסות את המכוניות המתוקנות במרחק של עד 10 קילומטר, באזור הדרך שבין דובנו לקרמיניץ. עבורנו זה היה מספיק, בכל ניסיון של מכוניות הברחנו נשק עם כדורים מחוץ לעיר, ומשם היו שולחים את זה לעיר. נשק לא חסר במחנות הצבא, משום שהגרמנים לא השתמשו בנשק הרוסי שהם לכדו. השאלה העיקרית הייתה איך מגניבים כמה שיותר, מבלי להתחשב בסכנה באם יגלו אותנו.

אנו עוזבים את דובנו, ומתחילים חיי היער

מספר שבועות לפני האקציה האחרונה של ה"יודן ריין", התחלנו לעבור אל היער בקבוצות קטנות, עד שנוצרה הקבוצה שהייתה אמורה להכין ולארגן עבורנו את פלוגת הפרטיזנים. הקבוצה כללה את החברים הבאים:

מאיר וינר

יעקב וינר

יצחק וינר (מהראטקעס⁹⁰)

מניה וינר (כעת בישראל)

יוסף וינר " " "

ישראל כגן

יצחק כגן (היה ילד, חבר, כעת בקיבוץ דן)

גניברג אליעזר

סגל חיים

בלפר ראובן (כעת בישראל)

בלפר ירחמיאל (כעת באמריקה)

גולדה כגן

מוניה שקולניק (בישראל)

יוסף גילרנט

סימה גילרנט (בישראל)

משה גרויסבלט (באמריקה)

⁹⁰ אולי הכוונה לשכונה מסויימת.

בוקי נודלר (באמריקה)

לייזר טסלר

אברשה גרינצווייג (בישראל)

שלומקה ואייזיק מהראטקעס, אחיו של מניה וינר.

ואחרים שאינני זוכר את שמותם. הקבוצה שכנה ביערות לובומירק, בין דלוגיה פוליה לטחנת הקמח בזלז'ה.

בעבודה במחנות הצבא חסרו מידי יום כמה חברים, וזה הורגש מאד. כנראה שהגרמנים הבינו שבורחים כדי להימלט, משום שהם סיפרו לנו שחופרים בורות בשדה התעופה ליד דובנו. למרבה הצער, התגשמה ההלצה שהגרמנים היו רגילים לומר (מי שעובד טוב, נורה האחרון). לי עם הקבוצה שלי יצא לעזוב את הגטו ברגעים האחרונים.

היה זה בערב שמחת תורה 1942, בגטו היה כבר ברור שהסוף הנורא מגיע. אמרתי לאבי שהיום בלילה אני עוזב את הגטו. אבי, מוטל בינשטוק, נפרד ממני בצורה הבאה: הוא העמיד על השולחן בקבוק יי"ש, אותו הוא הסתיר כל הזמן, ותמיד אמר שאת היי"ש הזה ישתו לרגל השחרור. עשינו קידוש עם דם ודמעות בעיניים. ביקשתי מאבי שילך יחד איתי אל היער, התשובה הייתה: אין לי לאן ללכת, אני הולך עם העם. כנראה שזה היה מהשמים. לי הוא אמר: הישאר איתי. אבל איך יכולתי להישאר, כשהייתי בסך הכל בן 18. עמדנו שנינו, ולא היינו מסוגלים להמשיך את שיחתנו. כמו שני ילדים קטנים, מררנו בבכי והתחבקנו בפעם האחרונה. אמרתי לאבי, שאינני רוצה ללכת בשווייץ נפש אל הבורות, אני מעדיף להיהרג תוך כדי מלחמה. הוא יצא מהבית, ומהמחבוא הביא לי את הנשק שלי עם הכדורים, הוא הניח את ידיו על ראשי, וברך אותי בדיוק כפי שהוא היה רגיל לעשות בכל ערב יום כיפור. גם אני נפרדתי מאחותי הקטנה פרליה, שהייתה בסך הכל בת 11. מילותיו האחרונות של אבא היו: אמא בתיה נפטרה מרוב צער, כשרצחו את אחותך שרה עם 80 הקדושים. הוא נשא את ידיו לשמים, ואמר: שלכל הפחות ישאר זכר למשפחתנו. כך עזבתי את היקרים לי מכל, ויותר לא ראיתי אותם עוד. הרגע הטראגי עומד לי תמיד מול עיניי, ולעולם כבר לא אשכח את התמונה הזאת.

נפגשתי עם הקבוצה שלי במקום שסודר, לא רחוק מהגשר הראשון שעל הנהר (איקווה). חברי הקבוצה היו כדלהלן:

מאיר קלפאטש

שייקה לשצ'ובר

ברוך בינשטוק (בישראל)

זלמן ריקליס

חיים וולף ריקליס

שייקע בלפר

אפרים פלקוביץ'

יענקל דיאמנט

וולוול פולישוק

פפה טסלר

ברוך קליינר

קופל קליינר

אלי קליינר

שלמה מייזלר

זלמן (הקצב הפולני)

נוסיע שניידר

ואחרים שאינני זוכר את שמותם.

הצלחתנו להתגנב החוצה מהגטו בשלום, עברנו את שלושת הגשרים של הנהר. הלכנו דרך השדות עד לעיר החדשה (נובה מיאסטה), שם הסתדרנו בשורות בשלוש. השעה הייתה בערך 11 בלילה. מאיר קלפאטש היה שוטר יהודי, הוא דאג למסמכים מזוייפים, שאנו, כל חברי הקבוצה, פועלים שהולכים אל מסילת הרכבת להעמיס קרונות בתבואה. הדרך עברה בשלום, ודרך הכפר סטרקלוב עלינו על כביש דובנו – קרמניץ. לאחר 12 קילומטר ירדנו מהדרך, ודרך השדות, לאחר צעידה מהירה של 5 קילומטר, הגענו ליערות חיצ'בקה. כבר היה אור, ומרחוק שמענו יריות. כפי שהתברר מאוחר יותר, אנשי הס.ס., הז'נדרמים, והמשטרה האוקראינית, כתרו את הגטו, והתחילו את הרציחות ההמוניות, "יודן ריין". נכנסו מספר קילומטרים לעומק היער, שבורים פיזית ונפשית, התיישבנו בשקט, כשאנו יודעים שאת כל יהודי דובנו מוליכים בצעדה האחרונה אל הבורות.

מאיר קלפאטש היה במלחמת העולם הראשונה ב-1914 פרטיוז, ולנו הרי לא היה שום ניסיון, אז קיבלנו ממנו הוראות איך להתנהג ביער, כל מילה של מאיר הייתה קדושה, וכך עבר היום הראשון ביער. כשהחשיך, החלטנו לשלוח כמה חברים כדי ליצור קשר עם הקבוצה הראשונה. אף אחד לא ישן בלילה הזה. השכם בבוקר הגיעו החבר'ה עם חדשות, שהקבוצה הראשונה שנמצאת כבר זמן ארוך יותר ביערות, ויש להם כבר יותר ניסיון, עזבו את המקום המוסכם. זה שבר אותנו מאד, כי שם היה רוב הנשק. אבל מה יכולנו לעשות, ובפני מי יכולנו להתלונן?.....

חלף היום השני, האוכל שלקחנו איתנו מ"הבית הישן" נגמר, להישאר במקום זהו סיכון, כי זה לא רחוק מהעיר. החלטנו להתחיל ללכת עמוק יותר לתוך היערות. לאחר מספר שעות, מאוחר בלילה, נתקלנו ביער שאינני זוכר את שמו. זה היה המפגש הראשון שלנו עם האוכלוסיה באזור היער. דרשנו לחם, תפוחי אדמה, בצל, ומוצרי מזון אחרים. כשהאיכרים ראו שיש לנו נשק, והבינו גם שאין לנו מה להפסיד, ואם הם יתנגדו, אנו נקח הכל בכח, הם רעדו כמו דג במים. אני הסתכלתי איך האוקראינים נותנים מתוך פחד כל מה שדרשנו, רק שלא נהרוג אותם, ונשאיר אותם עם משפחותיהם בבתיים החמים.

זו הייתה הפעולה הראשונה שלנו, ואנו למדנו ממנה רבות. היא הוכיחה לנו שנשק ואומץ יתנו לנו בטחון להמשיך את "חיינו החדשים". עזבנו את הכפר עם מאגר של מוצרי מזון, הגענו לנהר עם מים צלולים, שתינו כהוגן, התרחצנו, כל החבר'ה התרענו, והמשכנו לצעוד. התיישבנו ביער, הדלקנו אש, צלינו תפוחי אדמה. הכנו תכניות לחפש ולמצוא את הקבוצה הראשונה. למרבה הצער לא מצאנו אותם. כך חלפו יום אחר יום, רכשנו יותר ניסיון בחיי היער, החלפנו את היום בלילה ואת הלילה ביום, היער ואפילת הלילה הפכו להיות ידידינו הטובים ביותר, רק בהם היה לנו את מלוא האמון. ביום נחנו, מעט ישנו, ונוהרנו שלא יגלו אותנו. עשינו הכל כדי למצוא את הקבוצה הראשונה, משום ששם היו מאיר ויצחק וינר, שלומקה מהראטקעס

ואחרים, שהכירו היטב את היערות הענקיים והכפרים שבכל האזור. לבסוף איבדנו את התקווה למצוא אותם.

ואולי הם לא רצו להיפגש איתנו?...

אנו מוכרחים לקחת בחשבון שהטרגדיה של חיינו עד שהלכנו ליערות, הייתה נוראה, הגרמנים עם התרבות המפותחת והנאורה שלהם, שברו אותנו באמצעים שונים הן נפשית והן חברתית. הדחף להינצל, עורר אצל כל יחיד ויחיד את הרמה הגבוהה ביותר של אגואיסטיות, ואף אחד לא רצה לדאוג לשני. אי אפשר להאשים את האנשים, הזמנים והסבל גרמו להם לכך. אך מספר חדשים עד ששוב קיבלנו ביער את האמון זה בזה, וגם את האחריות האחד כלפי השני.⁹¹

בבוקר אחד אנו שומעים איכר נוסע עם הסוס והעגלה שלו, ועד מהרה החלטנו לעצור אותו, ולשאול אותו היכן אנו נמצאים, ומי הוא, ומה נשמע בסביבה. יצאה משלחת עם נשק, וניהלה איתו שיחה. הוא היה איכר ממיידנסקה הוטה, כפר פולני, והוא נסע לעיר, לקנות מלח. הוא זיהה אותנו כיהודים, והוא סיפר שהרגו את כל יהודי דובנו. הוא ויתר על הנסיעה לעיר, והציע לנו שנתיישב ביער, לא רחוק מכפרו, ונחשוב מה לעשות. הכפר הוא בעומק של 30 קילומטר בתוך יערות דובנו. הוא נסע על כביש העפר, ואנו הלכנו בעקבותיו בצידי היער, שמו היה אנטון בורניסקי, על פני הרים ובקעות, במשך כמה שעות, עד שהגענו למקום שנקרא (...⁹²). היו אלה שלושה בורות גדולים, שלפי מה שסיפרו באזור, שימשו כבית חולים שדה במלחמת העולם הראשונה. הם שכנו בין שני כפרים, מיידנסקה הוטה ובלרניה. כבר היה לילה, וזה היה עמוק בתוך הסתיו, והקור החל מיום ליום לתת את אותותיו. הדלקנו אש, ואנטון שלנו עזב אותנו, ואמר שהוא יבוא בשעה מאוחרת בלילה. סיכמנו על אות מוסכם של שריקה (סיסמה), וחיכינו. ואכן, באמצע הלילה נשמעו ביער השקט הסימנים המוסכמים, ואנטון הגיע עם חמיו, אובורסקי יוזף. והוא לא הגיע בידיים ריקות, אלא כל אחד מהם נשא שני דליים עם אוכל מבושל חם, מרק, תפוחי אדמה ופארג מיט מאן, באשיט⁹³ קצת חלב, כמה לחמניות, וקצת תפוחי אדמה שיהיו במלאי. זה היה עבורנו כמו חלום, לא האמנו למראה עינינו, שישנם עדיין אנשים בעולם המבינים שיש לנו זכות לחיות, וגם לאכול.

כך זה נמשך במשך שבועות אחדים, רצינו לתת להם קצת כסף, או כמה חתיכות זהב. אבל הם השליכו את זה בהחלטיות ובכעס, ואמרו שהם אינם עושים זאת בשביל כסף, השם ישלם להם, משום שהם אנשים מאמינים. לילה אחד הם הביאו את נשותיהם, וכמה גברים ממשפחתם, שיראו כיצד אנו מתרגלים לחיי היער. הם היו נותנים לנו שיעורים כיצד צריכים להתנהג ביערות, וכיצד לטשטש את העקבות. בדרכי העפר, כשצריכים לחצות אותם, מוכרחים ללכת אחורה, בכדי שלא יזהו את הכיוון של ה"טיול" שלנו. התחלנו להגיע בעצמנו לכפר ולקחת את המצרכים, וכך פטרנו אותם מללכת אלינו ביער. יצרנו קשר עם עוד כפר פולני, קומיינה גורה, גם איכרים ליברליים. תושבי הכפר עסקו בייצור גלגלים לעגלות, "יצרני פלדה". בתקופה הראשונה היינו קונים שם מוצרים, כדי ... ב"מיידנסקה הוטה". היינו 19 איש, מתוכם 17 מדובנו.

⁹¹ עד כאן תורגם מתוך העמודים המוקלדים. ההמשך מכתב היד (סוף עמ' 9).

⁹² בפולנית.

⁹³ לא ברור מה הכוונה.

בלילה אפל אחד הגיעו אלינו יוזף אוברסקי עם אנטון, והביאו חדשות לא טובות: שבכפר בליארניה מתגוררים משפחה בשם איגנטוביץ', והם פולקס-דויטש⁹⁴, הם יודעים שישנם יהודים בבורות של בית החולים, ומוכרחים להביא משטרה אוקראינית, ולגמור איתם.

חשבנו שכבר נמאסנו עליהם, הם רוצים שנעזוב את המקום, והם יתפטרו מאיתנו. התחלנו להתייעץ מה לעשות.

ואז החלטנו, שבמרחק קילומטר אחד מהמקום נחפור בונקר גדול. החלטנו, והתחלנו בעבודה. חפרנו, והנחנו מסביב ענפים קלועים, כדי שהחול לא יתפזר. כיסינו את הגג בגובה שווה לקרקע בגזעים עבים, הנחנו פעמיים, פעם אחת לרוחב, ופעם אחת לאורך, וכיסינו בעפר. הסווינו בעלים ומחטים מעצי האורן, עד שלא ניתן היה להבחין שבנו כאן במקום בונקר עם שתי כניסות. עוד יום אחד, ומסיימים את העבודה, ונהיה יחד... אבל הגורל עשה את שלו, ביום האחרון הלכנו כולנו לעבודה, רק שני חברים שלא הרגישו טוב, נותרו לשמור על החפצים, ולא רצו ללכת יחד איתנו. בערך בשעה 10 לפני הצהריים שמענו יריות סביבנו, ובמיוחד מכיוון שני החברים. התחיל קרב הדמים הראשון. היריות נמשכו במשך מספר שעות, ואנו נאלצנו לסגת, משום שהכוח שלהם היה הרבה יותר מאיתנו. אבל כל 17 החברים יצאו בשלום, רק השניים שהיו עם החפצים, ולא הרגישו טוב ביום הזה, נורו בקרב, כיתרו אותם, והם נלחמו עד הכדור האחרון, ואחר כך נפלו. באותו לילה חזרנו למקום, וקברנו את שני החברים, זלמן ריקלס ושייקה בלפר ז"ל.

כעת התקרב כבר החורף, באותו מקום כבר לא יכולנו כעת להישאר. קיימנו התייעצות מהירה, והחלטנו שמוכרחים להתחלק לשתי קבוצות, בכדי שנהיה יותר ניידים, ונעבור את החורף. אבל למרבה הצער זו לא הייתה חלוקה צודקת. החלוקה הייתה כזאת: אותי ובן דודי בוקה בינשטוק, אפרים פלקוביץ, נוסיע החייט ויענקל פיאמנט, עשו לקבוצה אחת, ואת 12 האחרים עם קלפאטש, לקבוצה שניה. ומדוע חלוקה כזאת, משום שלחמשתנו לא היה שום כסף, ולא זהב...

אני לא נפלתי ברוחי מהתכנית הזאת, כי מי ידע איזה בוקר יכול להיות מחר לכל אחד, ומה מצפה לנו בכל דקה. לפני שנפרדנו, פניתי לקלפאטש, ואמרתי שאין לי שום דבר נגד החלוקה, רק דבר אחד אני דורש מהם: קצת כסף עבור כמה הראשונים⁹⁵, לחם, ונשק להתגונן. הוא הבין את זה, ונשק לי בראשי, ואמר: פנחס, אתה צודק, אתה מקבל את זה, ואני רוצה לומר לך כמה מילים לפני הפרידה, וזכור אותם.

נכון שיש לנו כסף ונשק, אבל זה עדיין לא אומר מי יכול לשרוד את המלחמה, יתכן מאוד שאתה, בינשטוק הצעיר, תשרוד, ותצטרך לספר עלינו. אינני יודע מדוע הוא אמר את זה לי ולא לאחרים. ולאחר השיחה הזאת, נפרדנו.

רק לאחר תקופה הבנתי מדוע הייתה החלוקה הזאת בינינו, אותם 12 חברים עדיין האמינו שהם יוכלו לשרוד את החורף עם כסף. למרבה הצער, איננו יודעים עד היום, דבר אחד ידוע אודות השנים עשר האלו, הם נדדו מספר שבועות, ושוב התחלקו לשתי קבוצות. והחלוקה שוב הייתה כמו לפני כן, אלו שיש להם כסף וזהב, ואלו שהיה להם פחות. הקבוצה העניה היו אלו: וולול פולישוק, משה גרויסבלט, פפי טסלר, חיים וולף ריקליס, ויהודי מקייב.

אני עם הקבוצה שלי התיישבנו, כרגיל, ליד נהר, במרחק 5 קילומטר מקמיינה גורה, והחורף אילץ אותנו לשבת ליד אש שבערה תמיד. אבל זו הייתה סכנה, משום שבליילה רואים את האש למרחק רב. אחר כך בנינו

⁹⁴ אזרחיים פולניים ממוצא גרמני. בעלי לאום גרמני.

⁹⁵ אולי חסר: כמה הימים הראשונים.

בונקר קטן, שם היינו יכולים להידחס בקושי בלילה. לכפר היינו הולכים רק שני חברים, עם הרובה היחיד, להביא מוצרים וחדשות מה'עולם'. פעם אחת סיפרו לנו בכפר, שבמרחק 3 קילומטר משם ישנה משרפת סיד, ושם שוכבים שני יהודים פצועים, ואם יודע על כך לאוקראינים, הם ירצחו את היהודים. פולני צעיר (...⁹⁶) אמר: אתם מוכרחים ללכת לקחת את שני הפצועים, אנו איננו יכולים לקחת אותם לכפר, כי זה יכול להמיט אסון על כל הכפר. הלכתי מהר עם חברי נוסיע אל הבונקר שלנו, וסיפרתי לחבריה שבכפר רוצים מאתנו שנקח את הפצועים. חלק התנגדו, ואמרו שאסור לנו להביא אותם לבונקר, כי זה יהיה הסוף עבורנו. אני נדהמתי מכך, ולמרות שהייתי הצעיר, תמיד התחשבו בדעתי, משום שהייתי הראשון שהייתי הולך לילות שלמים לכפרים, ומחליט לעזוב מקום, ועוד הרבה עניינים גורליים אחרים. סיפרתי להם סיפור מצוץ מן האצבע, שבכפר אמרו בפירוש שאם לא תקחו את שני הפצועים, אין לכם מה לבוא יותר לכפר, ואנו לא נסייע לכם בכלום. ואז החברים שינו את דעתם, והסכימו להוציא לפועל את ההעברה. מיד הלכנו 4 חברים עם הנשק לכפר, ויצרנו קשר עם מרצל וורשצ'ינסקי, והלכנו אל משרפת הסיד. מצאנו שם את חיים וולף ריקליס ירוי ברגלו הימנית, והיא הייתה נפוחה מאד, ומשה פבל ירוי בצווארו. הכנו אלונקה משני מוטות ושק אחד, העלינו את חיים וולף, ונשאנו על כתפינו, וצעדנו אל הבונקר שלנו. זה ארך לילה שלם, זה היה קשה באופן יוצא מן הכלל, והיינו צריכים להיזהר מאד, משום שכל תנועה גרמה לו כאבים עזים, והוא צעק מייסורים. לצעוק ביער אסור, כי זה עלול לחשוף אותנו. ואט אט, דרך שלג ודרכים חלקלקות, הגענו לבונקר.

את משה פבל לקח הפולני מרצל ללילה אחד אל הכפר, וסידר לו מקום אצל קרובי משפחתו ליומיים. והיומיים האלו נמשכו, עד שהוא הבריא. בכפר קראו לו "גרדלו", שפירושו הוא: הצוואר הירוי.

חיים וולף סיפר לנו על פרידתם מקבוצתו של קלפאטש, ושבמשך החורף הם התמקמו על הר בין קמיינה גורה לכפר אוקראיני אחר שאינני זוכר את שמו, ליד עוד יהודים מדובנו וממחוזות אחרים. הם חפרו לעצמם בונקר, ותכננו לעבור שם את החורף. אבל כשהתנפלו עליהם אוקראינים עם פולקס-דויטשה, ובראשם איגנטוביץ', היו שם קרוב ל-40 יהודים, ואת כולם רצחו במקום. את הבונקר של חמשת החברים שלנו הרוצחים גילו האחרון מכולם, והם קראו לחברים לצאת החוצה, אבל הם לא קיבלו שום תשובה. ואז הם תפסו ילד יהודי, ושלחו אותו שיאמר להם שיצאו מהבונקר. לילד אמרו שיאמר שאף אחד לא נמצא בבונקר, אבל מי יודע מה הילד אמר להם. בכל מקרה, הרוצחים התחילו לחפור בגג, ועשו חור וסדקים. ואז משה גרויסבלט התחיל את הקרב איתם, וכשהוא ראה שהם הולכים ברגליהם מעל הסדקים, הוא פתח עליהם באש. שמעו איך חלק מהרוצחים נפצעו, והם צועקים מכאב. כשאחרים הגיעו להציל אותם, משה שוב פתח באש מהרובה שלו, ולפתע נהיה שקט. כנראה שהם סחבו את ההרוגים והפצועים שלהם לתוך הכפר. ואז פפי טסלר, וולוול פולישוק, וחיים וולף ריקליס, יצאו מהבונקר, והחלו לברוח מהמקום. ככל הנראה הרוצחים הבחינו בהם, וירו עליהם ירי צפוף מאד. פולישוק ופפי נפלו במקום, ריקליס נפצע, ועם הפצע הפתוח רץ עד למבשלת הסיד. משה גרויסבלט עם היהודים מקייב, יזיה דולגונוג, המתינו עד שירד הלילה, ולאחר מכן עזבו את המקום. כפי שסיפרו לי, הוא חיפש אותי, אבל אף אחד לא ידע היכן נמצא המקום שלנו. בכל מקרה, הוא הצטרף לקבוצה הראשונה שלא הצלחנו למצוא אותם בימים הראשונים בהם הגענו ליער.

עדות חשובה עד מאד

חדשות טובות

⁹⁶ שם בפולנית.

בכפרים הפולניים סיפרו לנו, שביערות סמרדוב נמצאת קבוצת פרטיזנים, הכוללת פולנים ויהודים. הם הטילו פחד על כל האוכלוסיה האוקראינית והגרמנית, וסופרו אודותיהם אגדות שונות. לקבוצה קראו על שם שני אחים פולניים, בשם "יורגילביצ'ים", ובסך הכל היו בפלוגה 6 איש: 2 אחים יורגילביץ', אשה אחת שאינני יודע את מוצאה, שני היהודים היו מדובנו, אחד צימקה דבורץ, והשני וסרמן, בנם של בעלי טחנת הקמח החשכונית בסורמיטש, ועוד נוצרי, שאינני זוכר את שמו. פעולותיהם של הקבוצה היו מעשי גבורה, הם היו מנהלים קרבות עם פלוגות שלמות של גרמנים, אוקראינים, ואחרים. נכון שהם היו חמושים רק במכונות יריה, רימונים ואקדחים. בדובנו הגרמנים תלו מודעות, והבטיחו פרסים גדולים על כל ראש של הפרטיזנים.

ביום ראשון אחד, חברי הקבוצה התגנבו לדובנו, ורצחו כמה גרמנים, והרבה צרות אחרות, ולאחר מכן נעלמו. בתחילת שנת 1943 נוסע לנו שה"יורגילביצ'ים" הגיעו ליערות לובומירק. עבורנו זו הייתה תקווה, שנתאחד, ויחד נתחיל ללחום ולנקום ברוצחינו. בזמן ההוא עדיין לא היו שום פרטיזנים מלבדנו ביערות. על תושבי האזור נפל פחד, ואנו הרגשנו מעט גאים יותר. יצרנו קשר עם הקבוצה הראשונה באמצעות משה גרויסבלט, והקבוצה הראשונה יצרה קשר עם ה"יורגילביצ'ים". אבל האיחוד היה אמור להתבצע באביב, לאחר שהשלג יעלם, ויהיה בטוח יותר לנוע ביערות. פעם אחת הגרמנים ביקשו באמצעות שליח להיפגש עם קבוצת יורגילביץ', ולאחר משא ומתן ארוך, הפגישה התקיימה. במקום מוסכם החליפו בני ערובה, ולאחר מכן נפגשו קצינים גרמניים רמי דרג, עם המנהיג יורגילביץ' וצימקה דבורץ. הגרמנים הציעו שהפרטיזנים יסגירו את עצמם, ויבטיחו להם את עתידם שחור על גבי לבן, והרבה הבטחות אחרות. לבסוף דבורץ ויורגילביץ' שאלו את הממונה הגרמני את השאלה האחרונה, האם הוא יכול להחזיר את היקרים להם מכל שנרצחו. על כך הגיעה התשובה, שזה כבר דבר אבוד. ואז שני הצדדים הבינו שהפרטיזנים יילחמו וינקמו עד הסוף. הגרמנים נסעו בחזרה ללא כלום, אבל הם החליטו בכל מחיר לגמור עם הקבוצה. הם היו שולחים "שוציינער" אוקראינים ופלוגות גרמניות, אבל בכל פעם גרמו להם אבדות כבדות, אפשר לומר מאות הרוגים. עד שביום חורפי אחד, אני מאמין שזה היה בסוף ינואר 1943, הרוצחים כיתרו את היורגילביצ'ים, והתפתח קרב מר, משעה מוקדמת בבוקר עד אחרי הצהריים, בערך 6-8 שעות. גרמנים רבים עם עוזריהם נפלו, אבל הם הביאו תגבורת גדולה, וכך נהרגו כל חברי קבוצת יורגילביץ', וביניהם שני הגיבורים מדובנו, דבורץ ווסרמן. אנו שמענו במשך כל היום את היריות, ובלילה כבר קיבלנו את הידיעה הקשה.

⁹⁷המצב הלך והחמיר, והמאבק של הקבוצה הראשונה

⁹⁷ שתי השורות האחרונות, מוקף במסגרת.

355 4494

מפעל יוסלה כרמין לתרגום עדויות – קיבוץ מגן

מספר ביד ושם: O.3_428

מוסר העדות: בינשטוק פנחס, מנהל ספריית הפועלים ב - ירושלים

כתובת בעת מסירת העדות: ירושלים, רחוב המלך ג'ורג'

תוכן: יערות באזור וולין. שיתוף פעולה עם הפולנים הנרדפים ע"י האוקראינים. קרבות עם כנופיות בנזרה. גלגוליהם של יהודים מעיירות קטנות ביערות. ידידות עם גרמני.

מקור המסמך: "יד ושם", רשות הזיכרון לשואה ולגבורה, המחלקה לגביית עדויות, ירושלים

מועד ומקום מסירת העדות: 20.10.1959, ירושלים

שפת המקור ומספר העמודים: יידיש, 4 עמודים

המתרגמים: הדסה ואהרונצ'יק נחושתן, קיבוץ הגושרים (ספטמבר 2006)

המקלידה והמגיהה: לוי לימור, אבן – יהודה

פנחס בינשטוק נולד ב - 1922 ב - דובנו, וולין, למשפחה של בעלי - מלאכה מדורי - דורות. הסבא והאבא היו זגגים וגם פנחס בילדותו למד את המקצוע. גמר בית - ספר עממי וקורס תלת - שנתי מקצועי. בתקופה הסובייטית השלים בית - ספר תיכון. 10 שנות לימוד.

למשפחה היתה את צוואת סבו: לא לעזוב את מקצוע הזגגות. פנחס מדגיש את מוצאו הסוציאליסטי ואת מסורת העבודה במשפחתו. נותרו בו שאריות אידיאולוגיות מהתקופה הסובייטית וגם השקפת עולמו בתור חבר מפ"ם. חוץ מ - פנחס היו בבית 2 אחיות יותר צעירות. בפרוץ מלחמת גרמניה - ברית המועצות ההורים היו ב - לבוב, שם האם עברה ניתוח. בגלל זה ל - פנחס לא היה עם מי להשאיר את אחיותיו ולא יכול היה לברוח עם זרם הנוער ל - ברית המועצות. אחרי כניסת הגרמנים אחת האחיות נהרגה בשחיטה הראשונה ב - דובנו, בסתיו 1941 (ביום חמישי). מעגמת הנפש חלתה האם ובפסח אותה שנה נפטרה. בערב פסח 1942 הנהיגו רובע יהודי לא סגור. האבא והבן עבדו בתור בעלי - מלאכה ב... הם עסקו בתיקוני - מכוניות, תיקון שמשות ובצבעות. פנחס עבד גם בנפחייה ובמסגרייה ובדרך כלל זכה ליחס טוב. בעיקר גילה יחס אנושי כלפי היהודים האוברלוטננט של ה - וורמכט בשם למהייר, אשר השתדל מאוד להגן על היהודים "שלו" מפני האקציות. פנחס התיידד עם המחסנאי הגרמני אמיל שפר, אשר התבטא בחופשיות בפניו כאנטי היטלריסט. ערב חיסול המחנה לא רק הזכיר אותו, אלא ממש גירש אותו, שיברח לפני שיהיה מאוחר מדי. הודות ליחסים הליבראליים במחנה, היתה ל - פנחס אפשרות לגנוב נשק מהסדנאות של הגרמנים ולמסור אותו לאנשים שהתכוונו לצאת ליער. אביו של פנחס לא רצה לברוח. נפרד מ - פנחס ונשאר עם בתו הקטנה: "מה שיהיה, יהיה". לא האמין שניתן להינצל בין הגויים. פנחס עזב את העיר עם קבוצה בערב שמחת תורה, לפני האקציה האחרונה ב - דובנו.

לקבוצה היו כ - 6 כלי - נשק. הם היו כ - 20 איש, ביניהם בעל ואישה. עם בואם ליער התחילו פילוגים בקבוצה. חלק, ה - "וותיקים", כפי ש - פנחס קרא להם, כאלה ששירתו בעבר בצבא והיו להם קשרים עם נוצרים שאפו להשתחרר מהעומס של חסרי - ניסיון וחסרי - אונים. כ - ¼ מהקבוצה נעלמו עם רוב הנשק. מנהיגם של הנשארים,

הפך להיות אחד מהמבוגרים, יהודי בשם מאיר קלפץ. היה ביניהם גם בולשביק משנת 1917 שנלחם כפרטיזן במלחמת האזרחים אחרי מלחמת העולם הראשונה.

התהפוכות של התקופה הראשונה, שעליהן מספר פנחס כוללת בעיקר היפרדויות ותהיות בדרכים. הן מסופרות על – ידו עם הרבה רגש, רעננות, לעיתים בהומור וצחוק צעיר.

פנחס היה אז בסך – הכול בן 20 וגם כעת הוא עדיין צעיר. יש לו זיכרון נהדר ובתיאורים שלו יש נאיביות בלתי אמצעית, ניסוח מקורי, חיות וריאליות. אני מקווה שאצליח לתאר זאת ע"י תיאור המקרים האופייניים.

בחורף הראשון של שנת '42/43 הבורחים נאבקו רק על קיומם. הסתתרו מהגרמנים וגם מכנופיות בנדרה. הם הצטיידו לטוב ולרע, בעיקר באזורים פולניים וחלקית בכפרים צ'כיים.

את עזרתם הגדולה הקבוצה קיבלה מפולני בשם יוזף אברסקי וממשפחתו וכן מפולני בשם אנטק בז'ינסקי. הפולנים באזור הרגישו מאוימים ע"י האוקראינים. באזור וולין שלטו הכנופיות של בנדרה, רצחו אוכלוסייה פולנית, שרפו כפרים פולניים על יושביהם. לכן הפולנים גילו הבנה למצבם של היהודים. החבר'ה הצעירים התיידדו עם נוער פולני, הוזמנו לחגיגות ולמסיבות, הגם שזה לא היה בראשם נענו להזמנות כדי להמשיך את קשרי – הידידות איתם.

בכל פעם שנשקפה סכנה יוזף אברסקי רץ למרחקים כדי להזהיר אותם, שבר את ראשו כדי למצוא מחבוא חדש בשבילים על מנת שיוכלו להסתתר. באחד הכפרים החבורה של היהודים קיימה בית - מלאכה, תיקנה ויצרה כלי – עבודה שונים וזה חסך לתושבים נדידה העירה.

פנחס המציא מכשיר לייצור שרף ("סאמוגון") וזה העלה את חשיבותה של החבורה היהודית. כשנפלו ברשת הגרמנים קבוצות יהודים אחרות השרידים הצטרפו לחבורה של פנחס.

בחור אחד מ – דובנו, בן עירו וחברו לשעבר של פנחס נפצע קשה וכש – יוסף אברסקי הודיע להם עליו הם בקשיים מרובים העבירו אותו לבקתה שהחבורה בנתה ביער. היו איתו אין ספור צרות. פנחס נתן לו את הלבוש החם ובעצמו כמעט קפא. אחר – כך, בשעת – מצור, הם נאלצו עזוב אותו. הגרמנים לא מצאו אותו, אבל חבריו נאלצו לבסוף

להרעילו, כי היתה לו גנגרנה ברגל והוא התייסר בכאבי - תופת. החבורה קלטה ילד בן 4 אשר ניצל ממחבוא שהתגלה. הם שמרו עליו עד הסוף. הוא נשאר בחיים וחי ב - ישראל. תקופה ארוכה השתמשה החבורה בתור מסתור במערה בהר. המערה היתה נמוכה והילד עזר להם רבות בזאת שהוא יכול היה באופן חופשי לנוע בתוכה. כאשר התרבו ההתקפות של כנופיות בנדרה החבורה ביחד עם פולנים הקימו כנופיות – יער אשר ניהלו קרבות ופעולות נקמה נגד כנופיות בנדרה. מנהיגם של היהודים היה יערן שהיה גם צייד לפני המלחמה. שמו היה שלמה וזה היה בכפר רדקי. באביב 1943 נוצר קשר בין החבורה והפרטיזנים. הפולנים והקבוצה היהודית החלו לבצע משימות שהוטלו עליהם, פעולות חבלה וכו'.

הקבוצה שוחררה במרץ 1944 ב – קאמינה גורה. פנחס גויס לצבא האדום. שירת בחיל – הנדסה, נפצע ליד לבוב. אחרי המלחמה הוצב בבתי – מלאכה מכאניים. השתחרר ב – קייב ב - 1945.

אחרי המלחמה המשיך פנחס לעבוד ב – דובנו וב - לבוב. בסוף שנת 1945 התחתן עם פרידה גולדברג מ – דובנו (מחברת זיכרון, עובדת ב – יד ושם). בשנת 1947 חזרו ל - פולין לעיר ורוצלב.

בשנת 1950 עלו ארצה. ל – פנחס ול – פרידה יש ילד בן 7 וילדה בת 3. כעת עובד פנחס כמנהל ספריית – הפועלים ב - ירושלים.

נספח ג' – תרגום ראשי הפרקים מתוך איו"ש 033/6864

- (1) הפחד שיצרנו בסביבה
- (2) [מחוק] שקולניק, גניברג,⁹⁸
- (3) ההתאחדות החדשה של חברים מדובנו
- (4) ההצקות של אוקראינים כלפי פולנים שיפרו את מצבנו
- (5) שמות אוקראינים בכדי שלא יחשדו
- (6) המערה עם הז'ורנה⁹⁹
- (7) מלאי לחורף
- (8) [מחוק: חיים וולף עם משה פאבל פצועים]
- (9) [מחוק: חשיפת הבונקר עם חיים וולף]
- (10) הפרנסה בחורף הראשון בקמיינה גורה
- (11) הקרב ליד דלוגיה – פולה
- (12) ההתאחדות האחרונה
- (13) ההתמקמות ליד הַבִּיצָה
- (14) הקשר עם סמידובי
- (15) הקשר הראשון עם פרטיזנים רוסיים
- (16) שירים ותפילות בזמנים רגועים, ושתיקה בסבלנות שלא להפריע
- (17) התעלפות¹⁰⁰ במערה (הרעלת גזים)
- (18) שמירה יחד עם פולנים בק. גורה
- (19) הביקור של פולנים ביער, ודעתם אודותינו. מרגישים ...
- (20) קטטה בין 2 קבוצות על חלוקת מוצרים ובגדים, יענקל דיאמנט וברל ידלין
- (21) לבשנו בגדים של חברים שנפלו
- (22) לא יכולנו לישון בבית, רק בחוץ
- (23) שום מחלות
- (24) הקרב בטחנת הקמח בזאליזה
- (25) שרפנו את האחוזה של איגנטוביץ'
- (26) שכרנו בתים שיאירו את הדרך לתוך היער
- (27) אני וברל ב. בין כנופיות

⁹⁸ שם בפולנית.

⁹⁹ אולי: 'מרק חמוץ' בפולנית.

¹⁰⁰ במקור: פארטשאדעט – לאבד הכרה כתוצאה מאדי פחם.

28)הבירוזע האפגעבראכענע¹⁰¹ ביער עצי אורן¹⁰².

29)מצות ביער

30)משימתי האחרונה עבור החבורה עם ראובן בלפר, והמפגש עם הסובייטים

31)המשפט של איגנטוביץ' ועדותי בבית המשפט

32)הלוחמים היהודים לאחר השחרור לוחמים נגד הכנופיות

33)חלום על משפחתי ביער

34)הקרב בטחנת הקמח בזאלוז'ה

35)מזון טבעי: פטריות, אגוזים, אוכמניות, צינעציס, אוז'עניס, בארסלונים¹⁰³, פטל. האוכל הטבעי של היער

36)אפיית לחם בכפרים פולניים נטושים

37)השריפה הגדולה ביער מהפגזות של מטוסים גרמניים

38)פעולה של דבש בלילה

39)פעולה של טבק

40)פעולה של תפוח בלילה, דובדבנים ווויינשל¹⁰⁴, חתכנו את העצים

41)האוטופיה שלי לנסוע לארץ ישראל

42)סיפורים על מאכלים שונים כשרעבים

43)כתיבה מחודשת של חוזים על בתים

44)"הברית החדשה" נשרפת

45)שוחטי תרנגולות בלילה

46)יוסל גלרנט עם תרנגול חי

47)אני ובוקע חיים מהקבוצה השניה

48)הכוסמת החמה עם דיאמנט

¹⁰¹ לא ברור מה הכוונה. אולי: המשרד הפרוץ?

¹⁰² אולי: ביער סוסנובה.

¹⁰³ לא הצלחתי למצוא מה הם המאכלים האלו.

¹⁰⁴ סוג אחר של דובדבנים.

[illegible]

נספח ה' – עדותו של פנחס בינשטוק במשפטו של רודולף איגנטוביץ'

העדות של פנחס בינשטוק (מתוך הטקסט המתומלל)¹⁰⁵

אופן הצגת העד פנחס בינשטוק (עמ' 5 בתמלול – הצגת העדים במשפט)

פינחס בינשטוק¹⁰⁶, בן 25, יהודי, זגג, תושב ורוצלב, ללא רישום פלילי, ללא קרבה לנאשם.

בית המשפט מאפשר לפנחס בינשטוק למסור עדות (עמ' 5 בתמלול – הסבר של בית המשפט להסכמתו לקבל עדות של עדים שהגיעו באחור)

...

באותו רגע מופיע פינחס בינשטוק אשר מצהיר כי הוא מתייצב אחרי שראה בעיתון את המודעה על המשפט, הוא מראה את העיתון המדובר, ואומר כי הוא רוצה למסור עדות חשובה אודות הפעולות של הנאשם רודולף איגנטוביץ.

לאור העבירות בגין הוגש כתב התביעה התובע מגיש בו במקום בקשה לאפשר לפנחס בינשטוק להעיד.

הסנגור אינו מביע התנגדות.

בית המשפט החליט לאפשר לגבות עדות מעד זה.

העד פנחס בינשטוק מעיד (עמוד 12-14 בתמלול):

"ב 4 לאוקטובר 1942, לאחר חיסול הגטו בדובנו, אני עם עוד אחים לסבל שהצלחנו לשרוד, התחבאנו ביערות לובומירסקי. היינו תשעה עשר. לאחר מספר ימים כשאנחנו מותשים מרוב רעב נתקלנו באיכר אחד. מסתבר שהיה זה אנטונים פאשקובסקי מהכפר הוטה מיודנסקה. הוא קלט מה עלה בגורלנו ועזר לנו בטוב לבו נתן לנו אוכל והצביע על מקום מסתור בגיאיות ביער ליד הכפר באקרניה. לאחר מכן סיכמנו אתנו על סיסמה. לאחר שבועיים שלושה הגיע אלינו המחנות של אנטק וסיפר כי מצא עבורנו מקומות מסתור טובים יותר כי במקום הזה איננו יכולים להישאר כיוון שיוליאן ורודולף איגנטוביץ מארגנים מצוד יחד עם המשטרה האוקראינית. אך באותו יום החלטנו לא לברוח. למחרת בבוקר החלטנו לחפור מקום מסתור גדול במרחק של 150 מטר. נשארנו שבעה עשר אנשים שהיו מסוגלים לעבוד. שני חולים נשארו בגיא. ברגע מסוים שמענו יריות. התחלנו לברוח וברגע מסוים נכנסו לתוך הגיא ושם ראינו כי ריבליס וטולפר שוכבים הרוגים הם היו החולים שנשארו במסתור. המשכנו לרוץ הלאה. לא רחוק היה מסתור ששם התחבאו יהודים זקנים מהעיר שלנו. התברר לנו כי גם המסתור הזה חוסל. למחרת היום העבירו את הפצועים לעגלות והסיעו אותם. היו ביניהם גברים ונשים. על (...) ¹⁰⁷ההר התגורר איש בשם מידלביסקי. הוא סיפר לי כי הנאשם רודולף איגנטוביץ יחד עם סרבר נכנסו אליו ובאיומי נשק הכריחו אותו להראות להם את מקום המסתור של

¹⁰⁵ כל הכתוב בפונט זה הן הבהרות- ציוני מקום בתום הטקסט של המתרגמת.

¹⁰⁶ המתמלל מטעם בית המשפט כתב את השם פינחס במקום פנחס, ולכן השם נכתב באופן הבא.

¹⁰⁷ לדעת המתרגמת המילים והסימנים בתוך סוגריים הם של המתמלל שלא פענח את הכתוב.

היהודים. כאשר הם סירבו הם הובילו אותם לקרובי משפחה של מידלבסקי ושם היכו אותם. סרבר הוא החתן של בנו של הנאשם איגנטוביץ. בזמן ההוא משפחת איגנטוביץ הייתה ידועה בסביבה. כל הזמן היו שמועות שיוליאן ורודולף מבצעים מעשי ביזה ואינם נענשים. באותו הזמן הפרטיזנים, האחים יורגליביץ, הסתתרו ביער ראדקובסי. יום אחד הם הגיעו אלינו ואז החלטנו לגמור עם כל הסרברים והאיגנטוביץ'ים ולהרוג אותם.

אני עצמי לא לקחתי חלק במבצע. בערב הגיעו יורגלביץ וחבריו אל הכפר, שרפו את המשק שלהם והם עצמם ברחו למיזוביץ. המשק של יוליאן איגנטוביץ וסרבר נשרף. שמעתי על הרוקח פינקל אבל איני יודע אם לנאשם היה קשר אתו. במקום שבו היה המסתור שלנו נקרא הר (...). על כמה שהאחים איגנטוביץ היו אנשים נוראים שמעתי גם מ-אולרסקי, פאשקובסי, ורשצינסקי ומעוד אחרים."

נספח ו – פסק הדין במשפט איגנטוביץ', הודעת הערעור של הנאשם והדיווח על מותו

IPN Wr 488/634

IPN Gk 249/107, SOJG 107

תיק מס' V.K.105/47

פסק דין
בשם מדינת פולין

בתאריך 30 במאי 1947

בית משפט מחוזי בילנה גורה, מחלקה פלילית
הרכב השופטים :

יו"ר השופט המחוזי צ. ויסלוצקי.

נציגי ציבור : ק. מגליצקי, י. חמיילבסקי.

רשם את הפרוטוקול : סט. לאחוביץ.

בנוכחות סגן התובע הציבורי ו.קרסוניה

הדיון החל בתאריך 30 במאי 1947 בנושאים :

רודולף איגנטוביץ נולד בתאריך 5.3.1893 באיבנובצה מחוז דובנו, בנם של יאן ולאוקדיה לבית רוטקוב, מואשם כי (1) בשנת 1942, בהיותו אזרח פולני, הצהיר על שייכות ללאום הגרמני. (2) בשנת 1942 במחוז זדולבובסקי, שיתף פעולה עם השלטון הגרמני רצח יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית. (3) בשנת 1943 במחוז זדולבובסקי לכד יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית והסגיר אותם לידי משטרה זו. עבירות אלו מפורטות בסעיף 1 צו מיום 28.6.46, סעיף 1.2 צו מיום 31.8.44 poz.377 Nr 69/46 (Dz.U.R.P).

ה ח ל י ט :

רודולף איגנטוביץ' נמצא אשם ב : א) כי בשנת 1942 במחוז זדולבובסקי, שיתף פעולה עם השלטון הגרמני ברצח יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית, בגין עבירה זו על פי הוראת סעיף 1 בצו מיום 31 באוגוסט 1944 (Dz.U.R.P Nr 69/46 poz.377) גוזר עליו עונש מוות.

ב) כי בשנת 1942 או 1943 במחוז זדולבובסקי לכד יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית והסגיר אותם לידי משטרה זו. בגין עבירה על פי סעיף 1 בצו המצוטט לעיל גוזר עליו עונש מוות. ובנוסף, בשני המקרים הנ"ל, על פי סעיף 7 בצו המצוטט לעיל שולל לתמיד מהנאשם את זכויותיו הציבוריות והאזרחיות ומחרים את כל רכושו ;

על פי סעיף 31 K.K. על שתי העבירות הנ"ל יש לפסוק לרודולף איגנטוביץ' עונש כולל, עונש מוות, וכן שלילה של כל זכויותיו הציבוריות והאזרחיות ולהחרים את כל רכושו ; על פי צו מיום 23 לינואר 1947 סעיף 4 (Dz.U.R.P Nr 19 poz, 73) וסעיף 598 K.P.K אין להטיל על רודולף איגנטוביץ' תשלום הוצאות משפט ; כמו כן יש להאשימו בגין עבירה על הצהרת שייכות ללאום הגרמני בהתאם לסעיף 598 K.P.K על חלק זה יש לחייב את משרד האוצר של המדינה לשאת בהוצאות.

על בסיס התהליך המשפטי ובמיוחד על פי העדויות של: מרצל טליצקי, פינחוס בינשטוק ותיאופיל טילצקי בית המשפט קבע את המצב העובדתי לאשורו.

הנאשם רודולף איגנטוביץ' התגורר בשנת 1942 בכפר באלרניה (עדותם של מרצל פופלאבסקי וברוניסלב אוז'חובסקי). יום אחד, כנראה באוקטובר 1942, הנאשם הגיע עם איש בשם וארנצקי אל מרצל טליצקי כשהם חמושים ברובים ודרש ממנו להראות לו את מקום המסתור של היהודים. כשהוא טען שאין לא נשק ואין לו אישור לשאת נשק הנאשם ו-וארנצקי ענו שיתנו לו נשק ואישור. ואז טליצקי ענה: "תתנו לי אישור, תתנו לי נשק אבל מצפון לא תתנו לי ואני לא הולך לצוד בני אדם כמו שצדים כלבים." אחרי התשובה הזו הנאשם ו-וארנצקי הלכו. (עדותו של מרצל טליצקי). למחרת היום הנאשם, אחיו יוליאן ועוד איש בשם גרבר שהיה גרמני (העד – תיאופיל טילצקי) בליווי שני ז'נדרמים גרמנים הגיעו ליושיונבה גורה היכן שהיהודים הסתתרו. למחרת הסיעו משם שמונה גוויות בארבע עגלות (עדותו של מארצל טליצקי).

בזמן הזה הסתתרו ביערות לובימירסקי באזור הכפר באלרניה יהודים, ביניהם העד בינשטוק שהצליחו להימלט אחרי הפוגרום בגטו דובנו. אנשים אלו נרדפו כמו חיות ומי שבאו לעזרתם היו אנטונים פאשקובסקי והמחותן שלו אוברסקי שפרשו עליהם את חסותם ועזרו להם לשרוד ברגעים הכי קשים. (עדותו של בינשטוק). יום אחד המחנות של פאשקובסקי הזהיר את היהודים כי איגנטוביץ' יוליאן ורודולף מארגנים פשיטה ביחד עם המשטרה "האוקראינית". ובאמת למחרת היום הפשיטה יצאה לפועל במהלכה נרצחו 15 יהודים (עדותו של בינשטוק). איש בשם מידלרסקי שמתגורר בקאמינה גורה סיפר לבינשטוק כי הנאשם יחד עם גרבר הגיעו אליו פעם ובאיומי נשק הכריחו אותו להראות להם את מקום מסתור של יהודים. כאשר אלה סירבו לספר הובילו את מידלרסקי ובני ביתו אל ביתם של קרוביהם והיכו אותם שם (עדותו של בינשטוק). פעם אחת כשהיהודים רצחו פולני כנקמה אחרי הרצח של היהודים ביער הגיעו אליהם גרמנים ואיתם הנאשם וגרבר, שניהם נשאו רובים (עדותו של תיאופיל טילצקי). בסוף שנת 1942 או תחילת 1943 הנאשם יחד עם אחיו יוליאן, גרבר ו-וארנצקי הובילו את פינקל הרוקח היהודי ומשפחתו. הנאשם נשא רובה (עדותו של מרצל טליצקי). המובלים ובמיוחד הנשים מרוב ייאוש התמוטטו על האדמה ומרטו לעצמן את השיער. בשלב הזה אחד האחים איגנטוביץ' אחז את הנשים בשיער גרר וטלטל אותן ובעט בהן. בהמשך האירוע הנאשם וחבריו מסרו את משפחת פינקל לתחנת המשטרה "האוקראינית" בבודרז' (עדות של תיאופיל טילצקי). לאחר זמן מה הפרטיזנים, האחים יורגלביץ, יחד עם מספר יהודים התנפלו על ביתו של גרבר ושרפו את המבנים כנקמה. בכוונתם היה גם לרצוח את האחים איגנטוביץ' ואת גרבר אך אלו הצליחו להימלט לעיירה מיזוך. (עדותם של: מרצל טליצקי, פינחוס בינשטוק, אנטוני אוסטשבסקי והבהרות חלקיות של הנאשם). הנאשם שהה במיזוך כשלושה עד ארבעה חודשים ושם לבקשת האוכלוסייה המקומית שימש כמתורגמן מול הגרמנים כיוון שהמתורגמן הרשמי היה אוקראיני שהתייחס בעוינות לאוכלוסייה הפולנית. כשהנאשם עסק בתרגום הוא עזר לעיתים קרובות לפולנים, הגן עליהם מפני שליחה לעבודות כפייה וגם במקרים נוספים (הבהרות הנאשם, עדויות של: אלבינה מלצר, מרצל טליצקי, ברוניסלבה אוז'חובסקה, קלמנס מטרקובסקי, יוזף שולץ ופליקס אוסטשבסקי). באופן כללי הנאשם התייחס בהגינות לפולנים ואפילו באופן מועיל לדוגמה הוציא עבור מספר אנשים אישור מהז'נדרמריה שאפשר להם להישאר ממיזוך ולחמוק משילוח (סטניסלב אוז'חובסקי), עזר לקבל בחזרה סוס שהוחסר (פליקס אוסטשבסקי). באותו זמן שהה במיזוביץ' אדם בשם אנטוני אוסטשבסקי שברח ב-1942 מהשבי הגרמני. הנאשם איגנטוביץ', למרות שידע על כך ופגש את אוסטשבסקי לא הלשין עליו. (עדות של אנטוני אוסטשבסקי). באותו זמן אנשים ראו כי הנאשם נושא נשק אך גם פולנים נוספים נשאו נשק כיוון שהיו מקרים שכנופיות אוקראיניות היו מתנפלות על ערים ולכן היו תושבים שקיבלו נשק. (עדותם של: קלמנס מטרקובסקי, יוזף שולץ ופליקס אוסטשבסקי).

לקראת סוף 1943 הנאשם יחד עם אחרים נשלחו על ידי הגרמנים לעבודות כפייה בזדולבונוב, בתחילת 1944 נשלח לעבודות כפייה בילנה גורה (הבהרות של הנאשם ועדות של מרצל טליצקי). כאן הוא עבד ב "Zellvolle" וקיבל מהגרמנים אותו יחס כמו שאר הפועלים הפולנים, נשא מסמך מזהה עליו היה כתוב "Ost"¹⁰⁸ כלומר זאת הייתה תעודת זהות שקיבלו כל הפועלים הפולנים (עדות של: סטניסלב ורומן מלינובסקי וקרול שולץ). בזמן העבודה הנאשם התלונן לעיתים קרובות על הגרמנים (סטניסלב ורומן מלינובסקי).

הנאשם איגנטוביץ' כופר באשמה ומכחיש במיוחד שביקש להיכלל ברשימת "Volksliste"¹⁰⁹, רצח, לכד או הלשין על יהודים וכי לא נשא רובה. ההגנה שהנאשם נוקט, מלבד האשמה בגין בקשה להיכלל ברשימת "Volksliste", אינה נתמכת בשום ראיות, מנוגדת לעדויות חד משמעיות ומשכנעות של העדים טליצקי מרצל, טליצקי יוזף ופינחוס בינשטוק, היא חסרת שחר ונכלולית. די להתייחס להכחשתו הגורפת של שהנאשם בתחילת החקירה כי לא נשא נשק ורק לאחר העדויות שקבעו כי כן נשא נשק הודה כי אכן נשא נשק. אך הסביר באופן נפתל כי נשא נשק רק בעבודתו בתפקיד שומר לילה ובבוקר החזיר אותו; (הבהרות הנאשם בתגובה לעדות של אלבין מלצר), בשעה שמספר עדים העידו כי ראו את הנאשם נושא נשק גם ביום ובנסיבות אחרות (עדות של: טליצקי מרצל, טליצקי יוזף, קלמנס מטרקובסקי, פליקס אוסטשבסקי). כאשר העד טליצקי מרצל מעיד כיצד הנאשם יחד עם וארצקי הגיעו אליו חמושים ברובים ודרשו שיראה להם את מקום המסתור של היהודים, בעדותו מצטט במדויק את השיחה שהייתה ביניהם, הנאשם איגנטוביץ' מכחיש אבל כאשר העד מזכיר את כל הפרטים שקשורים לשיחה זו ואפילו משחזר את המיקום שבו הנאשם התיישב, אמנם הנאשם עדיין מנסה להכחיש אך הוא נשמע מאד לא בטוח ולא משכנע. בכלל, הנאשם בחר בשיטת הגנה להכחיש הכול מכל, אולם גישה זו תיזקף לחובתו. כאשר העד פינחוס בינשטוק, אשר הופיע בבית המשפט באופן מקרי לחלוטין אחרי שראה מודעה בעיתון על המשפט והוא מעיד בהחלטיות ובאופן שאינו מעורר שום ספק אודות האמינות של העדות שלו, הוא אומר בין השאר כי שמע ממידלרסקי כי הנאשם רודולף איגנטוביץ' יחד עם גרבר הכריחו אותו ואת משפחתו תחת איומי נשק לגלות את מקום המסתור של היהודים, הנאשם שוב מכחיש ואומר על העובדות שעד זה מציג ביחס למצב הכללי בזמן ההוא כי אינו יודע שום דבר. כמו כן הנאשם איגנטוביץ' ניסה לערער את אמינותו של העד מרצל טליצקי באומרו כי היו ביניהם סכסוכים והיתקלויות עוד לפני המלחמה כאשר שניהם היו שומרי יער. העד מרצל טליצקי מכחיש זאת בתוקף והנאשם לא הצליח להביא שום הוכחות לטענה זו. מלבד זאת, כפי שכבר הוזכר לעיל, התנהגותו של עד זה אינה מעלה שום ספקות ביחס לאמינות העדות שלו. לאחר שבית המשפט חקר באופן מקיף את החומרים כולל העדויות שנשמעות הגיוניות לגמרי השתכנע באופן מלא כי הנאשם רודולף איגנטוביץ' שיתף פעולה עם השלטונות הגרמניים ונטל חלק ברצח של יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית. העד מרצל טליצקי מסר באופן משכנע וחד משמעי עדות מפורטת (לא הכול מוצג בפרוטוקול) כיצד הנאשם יחד עם וארנצקי דרש לקבל ממנו מידע על מקום המסתור של היהודים וכיצד בהמשך הוא עם אחיו יוליאן וז'נדרמים גרמנים הגיעו לישונובה גורה היכן שהסתתרו יהודים. אם מחברים עדויות אלו עם המידע הנוסף שאותו עד מסר כי ראה למחרת היום איך מסיעים גוויות של יהודים שנרצחו ועם המידע של העד בינשטוק אשר הוזהר מראש על ידי אוברסקי, המחותן של פשקובסקי, כי מתוכננת פשיטה וכן עדויות של מידלרסקי שסיפר לבינשטוק כיצד הנאשם יחד עם גרבר הכריחו אותו ואת משפחתו לגלות את מקום המסתור של היהודים, אזי אין כל ספק כי רודולף איגנטוביץ' נטל חלק ברצח יהודים. אולם

¹⁰⁸ מזרח בגרמנית.

¹⁰⁹ רשימת תושבים בשטחים שהנאצים הגרמנים כבשו שביקשו לקבל אזרחות גרמנית.

בית המשפט לא מצא ביסוס לאשמה כי איגנטוביץ' רצח יהודים בעצמו, בהליך המשפטי לא הוצגו ראיות תומכות.

בהתייחס להאשמה של לכידת יהודים שהסתתרו מפני המשטרה הגרמנית ומסירתם לידי המשטרה הגרמנית אזי עדותו של מרצל טליצקי, שבית המשפט נותן בה אמון מלא, מוכיחה לחלוטין האשמה זו גם בנוגע לרוקח היהודי פינקל שהוא ומשפחתו נתפסו יחד עוד יהודים על ידי הנאשם רודולף איגנטוביץ' ונמסרו לידי המשטרה "האוקראינית".

מעשיו של הנאשם שהובאו לעיל נכללים במלואם בעבירות המפורטות בצו 1 סעיף 1 מיום 31 לאוגוסט 1944 (Dz.U.R.P 69/46 poz.377, 1946). העברה של נטילת חלק ברצח מפורטת בסעיף 1 של צו זה והעברה של לכידת משפחת פינקל שנרדפה בגללה מוצאה היהודי, וגרימה לפגיעה בה מפורטת בסעיף 1.2 של צו זה. בית המשפט פעל על פי סעיף 1 וסעיף 2 המורים על עונש מוות כעונש בלעדי בגין עבירות אלו וגזר על רודולף איגנטוביץ' עונש זה. למרות שנסיבות מקילות או מחמירות לא יכולות להשפיע על חומרת העונש, כדי להציג תמונה שלמה יש למנות אותן. בית המשפט החליט כי הנסיבות המחמירות הן: התנאים שבהם הנאשם ביצע את העבירות המפורטות לעיל, ובכן לאור גורלם הנורא של היהודים שהסתתרו מפני הכובש מן הראוי היה להגיש להם עזרה מרבית ולא להשתתף ברדיפתם. ואם מדובר בנסיבות מקילות אזי היו אלה: ללא עבר פלילי, רמה שכלית נמוכה, דמורליזציה כללית אשר אפינה את האווירה בתקופת הכיבוש והעזרה שהגיש לפולנים.

במגמה להבין את המניעים לפעולותיו של הנאשם, בית המשפט הגיע למסקנה כי שנאתו ליהודים נבעה כתוצאה מהמלחמה ומהתנהלותם של הגרמנים. הוא לא קיבל תמורה כספית ולא הוכח כי שיתף פעולה עם הגרמנים. אולם הנאשם בוודאי הבין כי פעולותיו מתקבלות באופן חיובי בעיני השלטון הגרמני, הסכים עם גישת השלטונות ונתן יד לרדיפות יהודים.

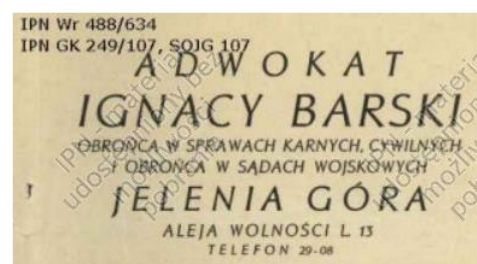
בהתייחס להאשמה כי הנאשם הצהיר על שייכותו ללאום הגרמני בית המשפט לא מצא ראיות. אמנם בעדות שמסר מרצל טליצקי נאמר כי שמע מאחותו שהייתה בעצמה ברשימה "Volksliste" כי הנאשם קיבל הקצבות מזון שהיו מיועדות לגרמנים, ובעדות של יוזף בוזדרביץ נמסר כי אביו של הנאשם לא ידע אפילו לדבר פולנית, ניתן להסיק כי הנאשם באמת היה ממוצא גרמני¹¹⁰. אבל אלה לא יכולים לשמש כהוכחות כיוון שאת הקצבות המזון של הגרמנים יכול היה להשיג באופנים אחרים ומוצא האב אינו יכול לשמש ראיה נגד הבן, במקרה זה הנאשם. חוץ מזה, בעדותם של מלינובסקי ויוזף שולץ נאמר כי הנאשם נשלח בידי הגרמנים לעבודות כפייה אשר התייחסו אליו כאל פולני וכמו כן הייתה לו תעודת זהות עם הכיתוב Ost כמו לכל שאר הפועלים הפולנים. עדים אלו סיפרו גם כי הנאשם הרבה להתלונן על הגרמנים. בכלל עצם העובדה שהנאשם נשלח לעבודות כפייה נוגדת את האשמה שהוא היה ממוצא גרמני כי ללא ספק היה מנסה לנצל עובדה זו לשיפור גורלו ולהימנע מעבודות כפייה. בנוסף ברוניסלב אוז'חובסקי העיד כי אביו של הנאשם היה פולני וידע פולנית היטב. לכן עדות זו מערערת את העדות של בוזדרביץ. כל זה לא משנה את העובדה כי הנאשם נהג להסתובב בחברתם של גרמנים כמו גרבר שהיה גרמני והתרועע עם ז'נדרמים (העדויות של מרצל טליצקי ויוזף טליצקי).

אם לוקחים את כל העובדות האלו בחשבון בית המשפט לא מצא ראיות תומכות להאשמת רודולף איגנטוביץ' על הצהרה על שייכותו ללאום הגרמני, וניקה אותו מאשמה זו.

בית המשפט החליט על בסיס סעיף 1 וסעיף 2 לשלול לתמיד מהנאשם את זכויותיו הציבוריות והאזרחיות ועל פי סעיף 7 מתאריך 31 לאוגוסט 1944 בצו זה להחרים את כל רכושו

¹¹⁰ Volksdeutsche

(Dz.U.R.P 69/46 poz.377 , 1946) . על פי סעיף 31K.K. על שתי העבירות הנ"ל יש לפסוק לרודולף איגנטוביץ' עונש כולל. החלטה בדבר תשלום הוצאות משפט מבוססת על צו מיום 23 לינואר 1947 סעיף 4 (Dz.U.R.P Nr 19 poz, 73) וסעיף 598 K.P.K בחלקים שנמצא אשם וסעיף 585 K.P.K בחלקים שנמצא זכאי.

סגור איגנצי בארסקי

סגור בתחום האזרחי, הפלילי והצבאי

ילנה גורסקה אליה וולנוסצ'י 13

בתאריך 31 למאי 1947

אל

בית המשפט המחוזי

בילנה גורה.

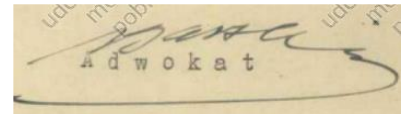
מאסר

תיק מס' V. K 105/47

הודעה על הגשת ערעור

על פסק דין שניתן בבית המשפט המחוזי
בילנה גורה בתאריך 30 למאי 1947.

אני, סגנורו של רודולף איגנטוביץ, הנאשם על פי על פי סעיף 1 צו מיום 28.6.46, סעיף 1.2 צו מיום 31.8.44 (Dz.U.R.P) Nr 69/46 poz. 377. מודיע על הגשת ערעור על פסק דין זה ומבקש לקבל את כתב פסק הדין יחד עם ההנמקה. הנאשם נמצא במעצר ואינו מחויב לשלם אגרת ערעור.

עורך דין

1. להעביר לעו"ד את פסק הדין וההנמקה.
2. לתקופה של שבוע

12.6.47

IPN Wr 488/634
IPN Gk 249/107, SOJG 107

העתק

בית הסוהר בילנה גורה. בפנקס האסירים מס' I.166 שנת 1947. L.dz.1199/47. הודעה על מוות של אסיר. אל א/ בית המשפט המחוזי מחלקה פלילית V.K.105/47 בילנה גורה. 1/ שם משפחה איגנטוביץ. 1 א/ שם רשום בתעודת לידה איגנטוביץ 2/ שם פרטי רודולף. 2 א/ שם הבעל. 3/ מצב משפחתי: נשוי. 4/ אזרחות: פולנית. 5/ תאריך לידה:

5 במרץ 1893. 6/ שמות פרטיים ומשפחה של הוריו: יאן איגנטוביץ, לאוקדיה רודקובסקה. 7/ דת: רומית קתולית. 8/ מקום ומחוז מגורים: איונובקה, מחוז דובנו, פרובינציה ווילנסקה /ברה"מ/. 9/ מקום מגורים לפני המעצר / כתובת מדויקת/ צ'סטקוב מס' 35, דואר יאנוביצה ויילקה, מחוז ילנה גורה, פרובינציה דולנו שלוסק. 10/ מקצוע: חקלאי. 1 א/ גזר הדין /א/ פסק דין לא חלוט בילנה גורה מתאריך 30 במאי שנה זו V.K.105/47 ב/ בהתייחס לאסירים תחת חקירה יש לציין מתי ואיזה ארגון ממשלתי החליטה על מאסר ולאיוז מטר (א) רודולף איגנטוביץ נכלא בבית הסוהר על סמך החלטה זמנית על מעצר שהוצאה על ידי התביעה של בית המשפט המחוזי בילנה גורה מיום 16.4.1947 II.De.430/47, עבירה על פי סעיף 1 צו מיום 31.8.1944.

3/ תאריך גזר הדין ומספר התיק: 30 במאי 1947 מס' התיק V.K.105/47. 4/ מהו גזר הדין: עונש מוות. תאריך 5 בספטמבר 1947. מנהל בית הכלא/מחנה/ חתימה לא קריאה. חותמת עגולה: מנהל בית הכלא בילנה גורה. חוות דעת של רופא בית הכלא. מפורטת בדו"ח בתי הכלא רודולף איגנטוביץ נפטר בבית הכלא בילנה גורה ביום 5 בספטמבר 1947. 1/ סיבת המוות: אסטמה קרדיאלית. 2/ היכן טופל: במרפאת בית הכלא. 3/ כמה זמן היה בבית הכלא: מתאריך 10 במאי שנה זו, בתאריך 4 בספטמבר שנה זו הועבר לצורך בדיקות לבית חולים עירוני. רופא בית הכלא: ד"ר י. סטפלבסקי. תאריך 5 לספטמבר 1947.

על המסמך המקורי החתימות הנדרשות

מזכיר בית המשפט מאשר כי ההעתק נאמן למקור.